

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA

MAJA BENKO

ISTOSPOLNE DRUŽINE KOT TEMATIKA V
VRTCIH OBČINE NOVA GORICA

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA
Študijski program: Predšolska vzgoja

MAJA BENKO

Mentor: doc. dr. Marjan Šimenc

ISTOSPOLNE DRUŽINE KOT TEMATIKA V
VRTCIH OBČINE NOVA GORICA

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2013

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju doc. dr. Marjanu Šimencu za koristne nasvete, pomoč, hitro odzivnost in prijaznost pri nastajanju diplomske naloge.

Zahvaljujem se tudi sodelujočim vzgojiteljicam vrtcev občine Nova Gorica, ki so mi omogočile izvedbo raziskave.

Zahvaljujem se očetu Robertu in mami Tanji, ker sta mi omogočila študij in me podpirala.

Zahvaljujem se tudi sestri Zali za radost in vesele trenutke, ki jih je delila z menoj, ko sem potrebovala sprostitev.

Zahvala gre še posebej fantu Janiju. V času študija mi je stal ob strani, bil potrpežljiv, mi nudil pomoč in me bodril.

Hvala tudi vsem ostalim, ki ste kakorkoli pripomogli k nastanku te diplomske naloge.

POVZETEK

Družina posamezniku predstavlja začetek življenja. V družini otrok dobi vzorce, zglede in napotke za nadaljnje življenje. Družine so si med seboj različne, imajo vsaka svoja pravila in funkcije. Tako kot so si družine med seboj raznolike, smo si tudi posamezniki različni. Spol je ena prvih delitev, s katero se srečamo v življenju. Dodelijo nam ga, četudi nas o tem nihče ne vpraša. Spol ni le delitev na moškega in žensko. Z družbenim vplivom so nastale tudi spolne vloge in interpretacije razlik med spoloma. Tu so še spolni stereotipi in predsodki, ki so nam samoumevni. Nevede se jim pustimo, da določajo našo percepcijo sveta in omejujejo naše odločanje. Homoseksualnost velikokrat podlega stereotipom in predsodkom heteroseksualizirane družbe. Velikokrat to vodi v diskriminacijo. S tem so povezane tudi istospolne družine. Tudi njih družba ne sprejema samoumevno. Stereotipi niso zakoreninjeni le v družbi, ampak so povezani tudi z izobraževalnim sistemom. Cilj raziskave, ki je osrednji del naloge, je bil dobiti informacije o stališčih vzgojiteljic predšolskih otrok v vrtcih občine Nova Gorica glede istospolnih družin, vključevanju tematike družin in istospolnih družin v vrtce ter o tem, kako bi ravnale na področju načrtovanja, izobraževanja, če bi njihovo skupino obiskoval otrok iz istospolne družine. Za pridobitev podatkov sem uporabila anketni vprašalnik, vprašanja v njem pa so bila večinoma odprtega tipa. Rezultati so pokazali, da so vzgojiteljice nevtralnih stališč glede istospolnih družin, tematiko družin vključujejo, tematiko istospolnih družin pa večinoma ne vključujejo v dejavnosti, čeprav jih velika večina meni, da je tema primerna za vrtce. Odgovori so pokazali, da stereotipi in predsodki ter strah pred mnenji drugih še vedno vplivajo in omejujejo svobodno izbiro tematik v vrtcih.

KLJUČNE BESEDE:

Družina, spol, homoseksualnost, istospolne družine, predsodki, stereotipi, vzgojiteljice predšolskih otrok

SUMMARY

A family represents the beginning of someone's life. In the family a child acquires patterns, examples and directions for the future life. Families have their own sets of rules and functions which make the difference between them. As the families differ from each other, the same goes for individuals. The gender is one of the first divisions we face in our lives. It is assigned to us, although our opinion is not asked for. The gender is not a division between male and female. The social impact leads to gender roles and interpretations of the differences between male and female. We have to take into account stereotypes and prejudices that are taken for granted. Without knowing we let them define our perception of the world and limit us making decisions. Homosexuality often succumbs to stereotypes and prejudices of the heterosexual society. This often leads to discrimination. This relates to same-sex families as well. They are not taken for granted by the society. Stereotypes are not rooted only in the society, but they are linked to the education system. The aim of the thesis, representing the central part of it, is to gather data about the views of the teachers of pre-school children in kindergartens in Nova Gorica regarding the same-sex families; involving the theme of family and same-sex family in kindergartens; and regarding the possible their behavior in the framework of planning, educating in case a child from a same-sex family is in her group. I gained data by using a questionnaire including mainly questions of an open style. The results showed teachers' neutral positions regarding the issue of same-sex gender; they involve the issue of families in the activities, but they do not involve the same-sex family issue, although most of them think that the issue is suitable to be dealt with in the kindergarten. The answers showed that stereotypes and prejudices and the fear of other people opinion still influence and limit the free choice of the themes in kindergartens.

KEY WORDS:

Family, gender, homosexuality, same-sex families, prejudice, stereotypes, kindergarden teachers

KAZALO VSEBINE

UVOD	1
1 DRUŽINA	3
1.1 KAJ JE DRUŽINA?	3
1.2 OBLIKE DRUŽIN	4
1.3 FUNKCIJE IN NALOGE DRUŽIN	5
2 SPOL	7
2.1 DELITEV SPOLA	8
2.2 RAZLIKE MED SPOLOMA	9
2.2.1 KAKŠEN NAJ BI BIL MOŠKI IN KAKŠNA ŽENSKA GLEDE NA DRUŽBENA PRIČAKOVANJA?.....	9
2.2.2 SPOLNE VLOGE	10
2.2.3 SPOLNI STEREOTIPI IN PREDISODKI	10
3 HOMOSEKSUALNOST	13
3.1 KAJ JE HOMOSEKSUALNOST?	13
3.2 DISKRIMINACIJA HOMOSEKSUALCEV	14
3.3 HOMOFOBIA	16
4 ISTOSPOLNE DRUŽINE	19
4.1 DISKRIMINACIJA GEJEVSKIH IN LEZBIČNIH DRUŽIN	19
4.2 POLOŽAJ OTROK, KI PRIHAJAJO IZ ISTOSPOLNIH DRUŽIN.....	20
4.3 VKLJUČEVANJE TEME HOMOSEKSUALNOST IN ISTOSPOLNE DRUŽINE V VZGOJNO- IZOBRAŽEVALNE INSTITUCIJE	21
5 OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA	22
6 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA	23
7 HIPOTEZE	23
8 OPREDELITEV METODE RAZISKOVANJA	24
9 INŠTRUMENT IN POSTOPEK ZBIRANJA PODATKOV	25
10 VZOREC	25
11 STATISTIČNI POSTOPKI OBDELAVE PODATKOV	26
12 REZULTATI IN INTERPRETACIJA	27
12.1 ČE V VRTCIH OBČINE NOVA GORICA V DEJAVNOSTI VKLJUČUJEJO TEMATIKO DRUŽIN IN ISTOSPOLNIH DRUŽIN, NA KAKŠEN NAČIN IN KAKO POGOSTO TO TEMO VKLJUČUJEJO?.....	27
12.2 KAKŠNA STALIŠČA IN MNENJA O ISTOSPOLNIH DRUŽINAH IMAJO VZGOJITELJICE V VRTCIH OBČINE NOVA GORICA?.....	28
12.3 KAKŠNA STALIŠČA IN MNENJA O VKLJUČEVANJU TEMATIKE DRUŽINE IN ISTOSPOLNIH DRUŽIN V LETNI DELOVNI NAČRT IN POSLEDIČNO V DEJAVNOSTI IMAJO VZGOJITELJICE VRTCEV OBČINE NOVA GORICA?	30
12.4 KAKO BI SE VZGOJITELJICE VRTCEV OBČINE NOVA GORICA ODZVALE NA PODROČJU NAČRTOVANJA DEJAVNOSTI, MOREBITNIH SPREMEMB V SKUPINI IN IZOBRAŽEVANJA GLEDE HOMOSEKSUALNOSTI, ČE BI NJIHOVO SKUPINO OBISOVAL OTROK IZ ISTOSPOLNE DRUŽINE?	34
13 ZAKLJUČEK	36
14 LITERATURA	38
PRILOGE	40

KAZALO GRAFOV

GRAF 1: KATEGORIJE STALIŠČ VZGOJITELJIC PREDŠOLSKIH OTROK VRTCEV OBČINE NOVA GORICA GLEDE ISTOSPOLNIH DRUŽIN.....	28
GRAF 2: MNENJA VZGOJITELJIC PREDŠOLSKIH OTROK VRTCEV OBČINE NOVA GORICA O TEM, ALI JE PRIMERNO VKLJUČEVANJE TEMATIKE DRUŽINE V LETNI DELOVNI NAČRT VRTCA.....	30
GRAF 3: MNENJA VZGOJITELJIC PREDŠOLSKIH OTROK VRTCEV OBČINE NOVA GORICA O TEM, ALI JE PRIMERNO VKLJUČEVANJE TEMATIKE ISTOSPOLNIH DRUŽIN V LETNI DELOVNI NAČRT VRTCA.....	31
GRAF 4: VKLJUČEVANJE TEMATIKE ISTOSPOLNIH DRUŽIN V VRTCIH OBČINE NOVA GORICA	32
GRAF 5: ODZIV VZGOJITELJIC PREDŠOLSKIH OTROK VRTCEV OBČINE NOVA GORICA, ČE BI NJIHOVO SKUPINO OBISKOVAL OTROK IZ ISTOSPOLNE DRUŽINE	34

UVOD

Kot je znano, je predšolsko obdobje za posameznika zelo pomembno. V prvih šestih letih se naučimo osnovnih spretnosti za življenje. Takrat pridobivamo prve izkušnje, ki so pomembne za izgradnjo naše osebnosti, stališč in vrednot. Ta bodo določala nadaljnje oblikovanje stališč posameznika, zato je toliko pomembnejše, da predšolskim otrokom kot starši in vzgojitelji ponudimo čim več raznolikih dejavnosti, se z njimi pogovarjamo, jim z zgledom predstavimo medosebne odnose, vloge, družbo in kulturo na otroku primeren način. Otroku je samoumeven tisti način življenja, ki mu je predstavljen v njegovi družini in vzgojno-izobraževalni instituciji. Z zgledom in pogovorom otroka usmerjamo in mu pomagamo, da najde svojo pot in si postavi cilje za prihodnost. Pomembno je, da ima ob vsem tem otrok ob sebi nekoga, ki mu stoji ob strani, mu nudi oporo in mu pomaga, ko potrebuje varno zavetje. Kdo je to, ni tako pomembno, pomembno pa je, kako ravna v razmerju do otroka. Pomembno je, da sta v vsakem medosebnem odnosu zaupanje in iskrenost. V predšolskem obdobju je čas tudi za učenje strpnosti do "drugačnih". Nekatere stvari, ki jih otroci srečajo prek pogovorov odraslih, na televiziji in drugih medijev ipd., v ravnanju odraslih ne razumejo vedno, in zanje ne poiščejo vedno odgovora. Prav je, da se v taki situaciji potrudimo in skušamo otroku (njemu nerazumljive stvari) razložiti na njegov primeren način, če izrazi zanimanje in radovednost za neko stvar. Preden to storimo na ustrezen način in za dobrobit otroka, pa moramo pri sebi razčistiti, kakšen odnos imamo do tistih, ki jih mi sprejemamo kot "drugačne". Otrok se pri odnosih do drugih največkrat zgleduje po starših, skrbnikih, vzgojiteljih ter sprejme tisto, kar mu je ponujeno. Ne zaveda se in ne razmišlja veliko o tem, ali je to dobro ali slabo zanj in za ostale posameznike. Odrasli smo tisti, ki naj bi presodili, kaj je prav in kaj ne, zato je na nas velika odgovornost glede prihodnosti in položaja tistih ljudi, ki so danes v naši družbi diskriminirani.

Ob besedah istospolne družine in homoseksualnost naletimo na različna mnenja in stališča. Ljudi, ki so homoseksualci, družba ali vsaj posamezniki v vsakdanjem življenju velikokrat obravnavajo kot drugačne (kot drugače drugačne), nenormalne in kot take, ki izstopajo iz standardov normalnih. Ne sprejme jih kot običajne posameznike. Tak odnos vključuje diskriminacijo in je krivičen. Če nekdo trdi, da je drugi nenormalen, je dobro razumeti in vedeti, kaj je nenormalno in kaj je normalno. Ta dva pojma se interpretira na različne načine, a pri večini je mišljeno, da je nenormalnež tisti, ki odstopa od standardov nam podobnih, "normalnih". Družba si je sama izločila (za njo) posameznike in jih označila kot nenormalne, nesprejemljive. Razlike, ki jih imamo za določevalne, ali je kdo normalen ali nenormalen, si je družba (oz. mi) izbrala in jih kategorizirala. Če pogledamo širše, pa se zdi pomembnejši odnos do tistih, ki jih dojemamo kot "nenormalne". Zanje in za nas bi bilo prijetneje, lažje ter pravičnejše, če bi diskriminirane posameznike sprejemali takšne, kakršni so, z vsemi svojimi pozitivnimi in slabimi lastnostmi, kakršne ima vsak izmed nas, ne glede na spolno usmerjenost.

Velikokrat posamezniki izkazujejo odobravanje in neodobravanje take oblike družine in partnerstev. Stereotipi in predsodki večinoma odločilno vplivajo na posameznikovo stališče glede homoseksualnosti. Nekateri posamezniki pa stališč glede homoseksualcev in istospolnih družin nimajo izoblikovanih. Ne vedo, kaj naj si mislijo, kam naj se usmerijo, saj je na eni strani vsakdanje življenje z vsemi govoricami in predsodki, na drugi pa vsesplošna razgledanost, ki poudarja nediskriminacijo, spoštovanje razlik in enake možnosti za vse. Ponekod je ta tema še vedno tabu tema in se o istospolnih družinah in homoseksualnosti sploh ne pogovarja, drugod pa potekajo burne razprave (Švab in Kuhar 2005). Včasih naletimo celo na prepričanje, da je že pogovor o teh temah neprimeren. Na splošno je veliko ljudem neprijetno govoriti o homoseksualnosti, vendar bi se morali zavedati, da je pomembno tudi o takih temah spregovoriti. Začeli naj bi že v vrtcu in nadaljevali v šolah, saj je pomembno, da se posamezniki zavedajo položaja diskriminiranih ljudi. S takim načinom vzgajanja bi se spodbudilo sočutje in sprejemanje nam "drugačnih". Tako bi bil vsakdanjik veliko lažji za vse. A možnosti, da bodo nekateri imeli pripombe na uporabo tematike o homoseksualnosti v vzgojno-izobraževalnih institucijah, je veliko. Težko je prebiti led, še posebej pa to velja za učitelje in vzgojitelje. Zaradi zavedanja, da bodo lahko tarča neodobravanja, to temo pogosto dajo na stranski tir. Če pa ima učitelj ali vzgojitelj dovolj vednosti, dobre argumente in svoja stališča zna obrazložiti in jih zagovarjati, ima tudi veliko več "moči", da temo o homoseksualnosti uporabi/izvede v svojem razredu oz. skupini otrok.

1 DRUŽINA

»Družina, ti si kakor zdravje, si lepota in humanost, si življenje, radost in veselje. Človeku pomeniš preživetje, varnost in zavetje« (Marinček 2000, 27).

1.1 KAJ JE DRUŽINA?

Ob prebiranju literature na temo družina sem zasledila veliko definicij in razlag o družini, ki se med seboj razlikujejo. Podala bom nekaj le-teh.

- »Družina je družbena skupina, za katero je značilno skupno bivanje, ekonomsko sodelovanje in reprodukcija. Vključuje odrasle obeh spolov, med katerimi najmanj dva vzdržujeta družbeno priznano seksualno razmerje, in enega ali več otrok, lastnih ali posvojenih, ki živijo skupaj« (Haralambos in Holborn 2001, 325).
- »... je družina družbena institucija, v kateri sta bistveno vpisani dve temeljni socialni neenakosti, spolna in generacijska« (Rener 1995, 3).
- »Družina je sistem z nekim notranjim dogajanjem, ki je ves čas v obojesmernem stiku z vsem, kar se godi v njegovem okolju ...« (Tomori 1994, 10).
- »Družina je sistem, ki živi po določenih notranjih zakonitostih, po katerih posamezniki delujejo v odvisnosti drug od drugega« (Kušar V. A. v Žerovnik 1998, 263).

Vse štiri zgoraj navedene definicije se nagibajo k razlagi, da je družina neka družbeno izgrajena skupina ter da je v družini prisotno neko dogajanje, ki je skupno samo članom družine. Če pogledamo družbo kot celoto in družino kot celoto ter ju primerjamo, lahko opazimo, da je družina pravzaprav »nekakšna miniatura družba« (Tomori 1994, 10). Vsaka družina je edinstvena in vsaka ima svoj jezik, način življenja in pravila, ki se jih člani družine skušajo držati. Poleg razlik med družinami pa so si družine med seboj tudi precej podobne. Skupna sta jim predvsem skrb za otroke in medsebojna povezanost in podpora. »Družina tvori osnovno enoto družbene organizacije in težko si je predstavljati, kako bi lahko človeška družba delovala brez nje« (Haralambos in Holborn 2001, 325). Družine predstavljajo neke majhne skupine. Ob pomisleku, da družin ne bi bilo in da bi ljudje živeli vsak zase ali vsi skupaj, se zdi, da po vsej verjetnosti taka družba ne bi funkcionirala, saj bi verjetno nastal

kaos. Verjetno bi vsak taval po svoje, bilo bi nekoliko nenavadno svobodno. Prav tako tudi družina težko preživi brez družbe. Družine so vir posameznikov, ki se večinoma povežejo v pare. A družba ni sestavljena le iz družin. Nekatere družbene institucije (npr. šola), nadomeščajo pretekle funkcije družin. Danes pa je družina te funkcije izgubila. Družba predpostavlja mnoštvo družin. Iz tega lahko sklepamo, da sta družina in družba medsebojno povezani in odvisni druga od druge. Ljudje smo družabna bitja, iščemo stike z ljudmi, smo dejavni v družbi. Brez družbe bi se vsak posameznik verjetno težko izpopolnjeval. Dr. A. Trstenjak poudarja, da je družina žarišče vseh vrednot (Žerovnik 1998, 263). To pravzaprav pomeni, da se v družinah oblikujejo osnove vrednot, družina postavlja temelje vrednot, ki se kasneje oblikujejo pri posameznikih. Vrednote se sicer oblikujejo večinoma v družini, a ne vse. V vsaki družini se oblikujejo nekatere vrednote, vsekakor pa ne moremo prezreti dejstva, da nam okolje, v katerem živimo (šola, znanci, prijatelji, mesto, ipd.) ponuja veliko različnih vrednot. Vrednote ponotranjimo, ko v teh okoljih živimo. Z današnjim načinom življenja smo vrednotam izpostavljeni, ni pa nujno, da jih tudi sprejemamo. Zato je danes žarišče vseh vrednot tudi družba, v kateri živimo. Zato lahko sklenem, da sta družina in družba vzajemno odvisni druga od druge ter da vsaka posebej odraža to vzajemnost na svoj način.

1.2 OBLIKE DRUŽIN

V literaturi je zaslediti veliko različnih klasifikacij družin. Skozi zgodovino in med kulturami so se delitve družin in definicije le-teh spreminjale in preoblikovale. Večina definicij družin in njenih oblik pa govori o dvogeneracijski skupnosti, ki skrbi za otroka/e (Renner 2006, 16).

Nekaj tipologij oblik na kratko izpostavljam spodaj.

Organizacija združenih narodov (OZN) je predlagala naslednjo tipologijo družin:

1. jedrne družine,
2. razširjene družine,
3. reorganizirane družine; med katere sodijo dopolnjene ali vzpostavljene družine, življenje v skupnostih (komunski način življenja) in reorganizirane družine istospolnih partnerjev (Cseh-Szombathy 1992, 5 v Renner 2006, 17).

George Peter Murdock pravi, da se družbe in kulture med seboj razlikujejo, zato se razlikujejo tudi družine iz različnih družb in kultur. Norme in strukture družin se razlikujejo od kulture do kulture. Najpogostejše oblike družin po Murdocku:

1. nuklearne družine predstavljajo najmanjšo družinsko enoto, v kateri so mož, žena in otroci,
2. razširjene družine, ki se širijo vertikalno in/ali horizontalno. Vertikalno razširjene družine zajemajo tudi npr. starše zakoncev. Horizontalno razširjene družine pa zajemajo npr. brata ali sestro zakoncev (Haralambos in Holborn 2001, 325-326).

Rener T. v odlomku »Težave s pojmom družine« deli oblike družin na:

1. jedrne družine, kamor spadajo dvostarševske družine, enostarševske družine in reorganizirane družine (kjer je vsaj eden od staršev socialni, ne pa tudi biološki starš),
2. razširjene družine, kamor spadajo klasične razširjene družine (vertikalno, horizontalno), razpršene razširjene družine (geografsko ločene družine, ki vzdržujejo stike in si nudijo oporo) (Rener 2006, 17).

Če sami pomislimo, kako bi družine razdelili oz. po čem bi jih ločili (po številu članov, lokaciji domov, načinu življenja, prevladujočih vrednotah, družinskemu dohodku, ipd.), lahko hitro pridemo do dilem. Strokovnjaki, ki se ukvarjajo z družinami in njihovo delitvijo, imajo verjetno podobne težave. Kljub temu pa so si klasifikacije med seboj dokaj podobne. Nekje je klasifikacija bolj poglobljena, drugje je obravnavana le okvirno. Skupno jim je to, da družino sestavljata vsaj en otrok in vsaj en odrasel, ki skrbi zanj.

1.3 FUNKCIJE IN NALOGE DRUŽIN

Ko nekako razumemo, kaj sploh je družina in kakšne oblike družin obstajajo, se vprašajmo, kaj je bistvo družine in katere so njene naloge in funkcije. V vsaki kulturi ima družina različne naloge in funkcije. Značilno je, da se te funkcije zgodovinsko spreminjajo in da je družina v preteklosti izgubila nekatere naloge in funkcije in morda pridobila nove. V naši kulturi npr. družino jemljemo kot institucijo, ki naj bi otroke vzgojila v izobražene, samostojne, poštene ipd. posameznike. Vsekakor pa ima vsaka družina svoje vrednote, cilje, pravila in želje glede vzgoje otrok. Razlike pa so tudi med posamezniki. Posamezniki imajo različna stališča,

nekomu družina pomeni ogromno, drugemu pa je nepomembna, večina posameznikov pa družino postavlja zelo visoko, jim je zelo pomembna in jo nekoliko idealizira.

C. Gostečnik poudarja, da je družina temelj življenja: »Družina je najintimnejši prostor, kjer se izražajo najgloblja čustva pripadnosti ljubezni in medsebojne povezanosti. V družini odkrijemo, kdo smo, kaj smo in kaj hočemo v življenju doseči; naučimo se osnovne človeške govorice, načinov povezovanja, medsebojnega dogovarjanja, sprejemanja drugačnih mnenj, razreševanja sporov, izražanja čustev, prepoznamo svoj značaj, drug ob drugem preizkusimo svojo moč in vpliv na druge, skratka naučimo se življenja v skupnosti« (Gostečnik 1999, 185). Avtor opisuje idealno družino, kakršno si jo verjetno vsak izmed nas želi občutiti in biti del nje. Vedno želimo videti v družini le najboljše, a situacije kažejo, da tako kot doživljamo dobre stvari, doživljamo tudi slabe stvari. To je del življenja in iz izkušenj se učimo, pa naj bodo dobre ali slabe. Vseeno pa je družina vedno okolje, v katerem ni nujno, da nam ponuja vse, kar potrebujemo za življenje. Družina je morda le možnost in priložnost za učenje. Svet, okolje, družba in posamezniki, ki jih srečamo na poti v našem življenju so na nek način tudi ponujena možnost, da se od danih situacij nekaj naučimo. Poleg tega smo si v družini navadno zelo blizu z drugimi člani družine, zato smo v njej posebej občutljivi in je naše doživljanje navadno zelo intenzivno – v dobrem in slabem. Posameznikov odhod iz družine in osamosvojitve od staršev je pomemben del oblikovanja osebnosti posameznika, tako da je družina za posameznika pomembna, ni pa edina pomembna.

Otrok je brez družine nebogljen in ranljiv. Ne more preživeti brez skrbi odrasle osebe. Družina novemu bitju od začetka življenja pomaga živeti naprej in ga usmerja. »Družina prva bdi nad zdravjem in življenjem človeka, to je njena temeljna zadolžitev in smisel« (Marinček 2000, 27). V družini »... človek vse bolj postaja človek« (prav tam). Vsak posameznik ima svojo pot razvoja svoje osebnosti. V zborniku Žerovnik A. idr. je predstavljen članek Alenke Vojska Kušar, dr. med., z naslovom »Družina in razvoj otrokove osebnosti«. V članku so zajete vse temeljne faze v otrokovem razvoju, vključno s puberteto. Skozi članek avtorica poudarja pomembnost družine za razvoj otrokove osebnosti. Opaziti je, da so od rojstva do adolescence najpomembnejši dejavniki za zdrav razvoj otrokove osebnosti občutek varnosti, ljubezni, medsebojnega zaupanja in bližine (Kušar 1998, 263-269). Kljub družbenemu strmenju k zdravim družinam, kjer prevladuje ljubezen, so še vedno prisotne družine, v katerih prevladujejo konflikti. V takih družinah lahko pride do opustitve starševskih vlog. Partnerja svojo energijo in čas posvečata svojim problemom, otroci pa v takih primerih

»...podzavestno in nezrelo sprejemajo nadomestne vloge, kar pa popači otrokovo nezrelo osebnost« (Kušar 1998, 268). Odrasel, ki je nezadovoljen v svojem partnerskem odnosu, velikokrat išče tolažbo pri svojem otroku. Pri tem otroka zasipa s svojimi problemi, otrok postane čustveno nadomestni partner svojega starša. Rane, ki nastanejo v otroštvu, se potlačijo in v odrasli dobi privrejo na plan. Otroštvo je obdobje, v katerem se izoblikujejo temelji naše osebnosti. Pogoj za zdravo osebnost človeka je zdrava družina, v kateri medsebojni odnosi vključujejo ljubezen. Seveda otrok potrebuje še marsikaj drugega za svoj zdrav razvoj. Vendar pa tudi pri pozornosti do otrok ne gre za pretiravati. Velikokrat se pojavi problem, ko starši svoje otroke preveč postavljajo v ospredje, jih na nek način preveč ljubijo, s tem pa svojim otrokom onemogočijo odraščanje in osamosvajanje. Otroštvo nas torej oblikuje ter je dokaj odločilno za naše nadaljnje vzpone in padce.

2 SPOL

M. Pan (2007, 4-5) pravi, da spol jemljemo kot »določilo, ki človeku sledi na vsakem koraku. Predpisuje nam, v katerem spolnem predalu smo: ženska ali moški, zapoveduje, kako naj se vedemo, mislimo in govorimo: po žensko ali po moško in določa naše bistvo: ženskost ali moškost«. Določa nam, kako naj se oblačimo, obnašamo, govorimo, kateri parfum naj uporabljamo, kje smo zaželeni in kje ne, kaj se za nas spodobi, kam lahko gremo na stranišče, kaj pričakujejo drugi od nas, kateri poklic opravljamo, ipd. Pa vendar ali se ljudje počutimo svobodno, ko nezavedno sprejemamo tisto, kar je družbeno "predpisano"? Bi si upali početi tudi tisto, kar družbeno ni spodobno za naš spol oz. kar čutimo, da si želimo in nas veseli ter po našem občutku izpopolnjuje? M. Pan meni, da je človekova svoboda ob določanju spola na nek način kršena, saj življenjske izkušnje to neposredno dokazujejo. Nekaterim ob rojstvu določijo, da je moški, ko odraste, pa se počuti, da je ženska, in obratno. Poleg določila spola ob rojstvu pa je tu še priučitev spola. Okolje in kultura v kateri posameznik živi, vplivata na spol v pomenu izpopolnitve spola. »V tem smislu je spol družbeno izgrajeno dejstvo« (Pan 2007, 6). Spol se s pomočjo kulture in okolja, v katerem posameznik živi, izpopolni in razvije. Družbeni vpliv je kot nekakšna pika na i.

2.1 DELITEV SPOLA

Ob besedni zvezi delitev spola naletimo na različne interpretacije. Večina pomisli na moškega in žensko, ki se med seboj popolnoma razlikujeta, in sicer na razliko med genitalijami, ki ta dva spola loči. Nekateri pomislijo tudi na spol v jeziku (ženski, moški, srednji). Večinoma pa sploh ne pomislimo na to, ali obstaja še kakšen drug spol.

Pogledi in teorije o spolu in delitvi spola so različne. Sociologi razlikujejo predvsem biološki spol (ang. »sex«) in družbeni spol (ang. »gender«). Biološki spol povezujejo s hormoni in možgani, genetiko in evolucijo ter biologijo (Haralambos in Holborn 2001). M. Pan omenja biološke danosti pri določenem spolu, kot so »poraščenost, barva glasu, mišičje, različni organi, itn.« (2007, 8). Vsa ta določila naj bi razlikovala in delila spol na moški in ženski. Velik vpliv na delitev spola pa nima samo biologija/narava/dednost, ampak tudi družba in njeno delovanje. M. Pan navaja, da se ljudje velikokrat ne zavedamo, kakšen vpliv imajo na določitev spola kulturna in družbena določila ter norme. Nezavedno sprejemamo, kar se za določen spol spodobi in kaj ne. Vse to pa se prenaša naprej prek sistemov, izročil in tradicij. Haralambos in Holborn povezujeta družbeni spol s socializacijo in družbenimi vlogami. »David Morgan in Linda Birke trdita, da sta biološki in družbeni spol medsebojno povezana. Biološke spolne razlike namreč vplivajo na družbene razlike med spoloma in obratno« (Haralambos in Holborn 2001, 599). Ločnice, ki bi bila jasna med družbenim in biološkim spolom, ni. Oba dva spolna določila se med seboj prepletata in sta odvisna drug od drugega.

Ob takšni delitvi na biološki in družbeni spol pa se je zanimivo vprašati, kdo določa in definira biološki spol. Znano je, da biološki spol predstavlja telesne značilnosti posameznika, vendar kdo je postavil kriterij, da neka telesna značilnost predstavlja moškega ali žensko? »To pomeni, da sta vsaka definicija bioloških kategorij spola ter posameznikovo dojetje samega sebe in drugih skozi kategoriji moških in žensk prav tako družbeno pogojena« (Eckert in McConnell – Ginet 2003, 10-11 v Furlan 2006, 29). Biologija nam ponuja dva spola, poleg tega pa tudi številne primere, ki ne spadajo v nobeno od teh dveh kategorij. V nekaterih družbah namreč priznavajo tretji, četrti in tudi peti spol (različne stopnje med moškim in žensko). Hermafroditi (bitja, ki imajo moške in ženske spolne organe ali dvospolniki), so bili v severnoameriških indijanskih plemenih najbolj cenjena bitja (Furlan 2006, 29-30). Biološko torej ni mogoče ljudi razporediti le na ženske in na moške.

2.2 RAZLIKE MED SPOLOMA

Kako se razlike med spoloma oblikujejo, so opisovali različni filozofi, kasneje pa še psihologi. Razlike med spoloma naj bi se oblikovale s pomočjo dodeljenih spolnih vlog, pa tudi zaradi teorij o manjvrednosti žensk ter gledanja na spola kot nasprotna in popolnoma različna si med seboj (Furlan 2006, 38-39).

2.2.1 KAKŠEN NAJ BI BIL MOŠKI IN KAKŠNA ŽENSKA GLEDE NA DRUŽBENA PRIČAKOVANJA?

Ko se človek rodi, mu glede na svoje genitalije dodelijo spol: ali je moški ali pa ženska. Spol ponavadi razlikujemo glede na to, kako zgleda telo. Kakšne pa so razlike med moškim in žensko pri obnašanju in sposobnostih? V vsakdanjem življenju se srečujemo s stereotipi, kot so npr.: ženske naj bi imele prednost, naj bi bile naličene, nežne, mirne, poslušne, pasivne, skrbne, privlačne, ipd. Moški pa naj bi bili npr.: močni, odločni, zaščitniški, samozavestni, aktivni, glasni, strogi, ipd. Vse to nezavedno pričakujemo od določenega spola, npr. ko iščemo partnerja/ko. Ob morebitnem odstopanju od stereotipov pa se pojavi razočaranje, npr.: »Moj partner pa ni "pravi moški" (izraža čustva, več pozornosti posveča zunanjemu videzu kot pa popravilu avtomobila). In še en primer: »Moja partnerica ni nežna, nikoli se ne liči in velikokrat jo zanimajo teme, povezane s strojništvom.« Tudi ko se otrok ne obnaša v skladu s stereotipi, otroka doletijo družbene sankcije. Tako se nadaljuje naprej, v odraslo dobo.

Če pogledamo odraslo žensko in moškega, so razlike pri obnašanju in sposobnostih očitne. Te razlike so lahko prirojene in lahko so se razvile pod vplivom spolnih stereotipov, ki sem jih nekaj omenila zgoraj. Vprašanje je, ali je tudi biološka delitev spola na »sex«, družbeno določena ter v kakšnem razmerju sta »sex« in »gender«. S to delitvijo že sama družba določa, kaj pomeni biti moški in kaj ženska. »Deklice v razvoju dobivajo veliko več spodbud za izražanje in refleksijo čustev kot dečki« (Furlan 2006, 48). Razlike v obnašanju in sposobnostih torej izvirajo tudi iz spodbud v ranem otroštvu.

2.2.2 SPOLNE VLOGE

Razlike med spoloma, ki so biološke in družbene, lahko povežemo tudi s spolnimi vlogami. Gre predvsem za družbeno plat spola. »Spolna vloga naj bi bila skupek predpisov, kako naj se posameznik enega ali drugega spola obnaša in se jih kot otrok nauči« (Furlan 2006, 52). Spolne vloge se razlikujejo med seboj glede na kulturo, v kateri se izražajo. Kulture imajo različne tradicije, navade in običaje, in to vpliva tudi na različnost spolnih vlog. Kultura je odraz družbe, torej ima pri oblikovanju spolnih vlog večji vpliv družbeni pojav, kot pa biološka danost. Že na začetku človekove poti, ko se začne primarna socializacija, hitro nastopi učenje moške in ženske vloge (Furlan 2006, 51). Spolne vloge so kot nekakšna vez med biološkim in družbenim spolom. So element, ko se biološki spol preobrazi v družbenega (Furlan 2006, 54).

N. Furlan povzema, da so spolne vloge v naši družbi neenakomerno porazdeljene glede na oba spola. Kot posledica tega pa je vzpodbujanje hierarhičnosti med spoloma, kar pa pripelje k prevladi v prid enemu od spolov (moškemu). Sociologi tako kulturo poimenujejo kot seksistično, androcentrično in moškosrediščno. Ženske pa so zato večinoma interpretirane kot drugorazredne, manjvredne in podrejene moškim. Problem, ki nastane ob pomisleku na odpravo seksizma, se nanaša na samoumevnost in naravnost take porazdeljenosti spolnih vlog (prav tam). Spolne vloge lahko torej označimo kot stereotip, saj jih jemljemo kot samoumevne, pravilne in normalne.

2.2.3 SPOLNI STEREOTIPI IN PREDSDOKI

Samoumevni so tudi spolni stereotipi in predsodki. Kot sem že omenila, je v primarni socializaciji prisotno učenje spolnih vlog. Pri učenju spolnih vlog se prepletajo tudi stereotipi, katere otrok samoumevno sprejme kot nekaj, kar je prav. Starši so zgled svojim otrokom. Otroci svoje starše posnemajo pri vsakdanjih stvareh. Gre za učenje spolnih vlog prek vsakdanjih situacij. Skozi čas se utrjujejo in oblikujejo v splošno prepričanje. Ob vedenju, da so nekateri stereotipi in predsodki "škodljivi" za družbo in posameznike, bi bilo pametno razmišljati, kako jih odpraviti oz. najprej, kaj storiti, da jih ne bi prenašali na otroke. Začeli naj bi že pri vzgoji otrok. Težko pa je stereotipe izkoreniniti, saj se jih sploh ne zavedamo, ker so nam samoumevni in jih imamo lahko za pravilne. Večinoma se ne zavedamo, kakšen vpliv imajo na medosebne odnose. »So potuhnjjen element, ki izrazito negativno vpliva tako na

oblikovanje lastne identitete ali samopodobe kot tudi na oblikovanje pozitivnega odnosa do drugega« (Furlan 2006, 86). Posredno nas stereotipi omejujejo pri svobodnih odločitvah. Prav tako izmaličijo podobo drugega, da si izgradimo slabo mnenje o drugem. S tem se skrhajo pozitivni odnosi, samopodoba diskriminiranega pa je neizgrajena. S predsodki si olajšamo dojemanje sveta okoli nas in z njimi z lahkoto dobimo izgovor za lasten neuspeh (Furlan 2006, 87). Ko se naučimo in navadimo na tako stereotipno razmišljanje, se nekako "ulenimo" in prepustimo toku predsodkov. Ne razmišljamo več, kaj je prav in kaj ne, ampak enostavno uporabimo stereotipe in predsodke kot način življenja in "mišljenja". Zdi se nam, kot, da imamo izoblikovana stališča, vendar smo v resnici le osredotočeni na nek skupek stereotipov. »Edina imunost proti predsodkom je kritičnost do njihove presoje in pripravljenost soočanja z njimi« (Furlan 2006, 89).

Družbeni in biološki spol sta pod vplivom spolnih stereotipov. Ti še posebno oblikujejo spolne identitete in samopodobe posameznikov. S stereotipi označujemo druge in sebe, pričakujemo nekaj, presojamo situacije, dojemamo okolico, ipd. N. Furlan povzema, da spolne stereotipe v grobem razlikujemo po kvaliteti in vsebini. Vsebina se pogosto nanaša predvsem na zunanji videz, vedenje, osebnostne lastnosti in poklicne vloge. Telesni videz je postal v današnjem času zelo prevladujoč in postaja vse pomembnejši glede odražanja človekove osebnosti, mišljenja, pripadnosti, skratka jemljemo ga kot kriterij, s katerim se vrednoti človeka. Zdi se, kot da se bojimo, ali pa se nam ne ljubi na glas spregovoriti, kakšna stališča imamo, kateri skupini pripadamo, kakšna osebnost smo, zato uporabimo zunanji videz kot ogledalo naše notranjosti. Pri tem pa se je začel uporabljati pojem "lepota", ki jo označujemo kot ideal, ki odraža in strmi k popolnem vizualnem izgledu posameznika, ter je zaželena in pričakovana. Tak spolni stereotip je v preteklosti in še danes predstavlja nasilje nad človekovim telesom. Navajam le dva primera, ki sta veljala kot simbol ženske lepote: kitajski zlati lotos (stopalo so ženskam povezovali tako, da so se morali prsti dotikati pete), vitek pas (korzet iz kosti in jekla je ženskam oteževal gibanje in dihanje) (Furlan 2006, 94-97). Torej zaradi družbeno pričakovanega videza, ki ga nevede sprejmemo za svojega, delamo nasilje nad svojim telesom.

Spolni stereotipi so prisotni tudi, ko govorimo o osebnostnih lastnostih. Skozi čas so se oblikovale nam kot samoumevne značilnosti, ki veljajo izključno za moškega in izključno za žensko. V resnici pa so to spolni stereotipi, ki temeljijo na družbeno-kulturni definiciji spolnih vlog in na pozitivnih, družbeno zaželenih spolno tipiziranih značilnostih (Furlan 2006, 100).

Kot pozitivne ženske lastnosti so avtorji v raziskavi A. Avsec (Raziskava o razlikah med spoloma v vrednostnih ocenah spolno stereotipnih osebnostnih lastnosti) opredelili nežnost, toplina, sočustvovanje. Kot negativne pa popustljivost, plahost, podredljivost, tečnarjenje. Ko je šlo za moške značilnosti, je raziskava pokazala, da je več kot polovica značilnosti bila označena kot negativne značilnosti. Po mnenju A. H. Eagley in A. B. Dielman je pozitivnost ženskih stereotipov dvorezen meč, saj v bistvu te značilnosti ženskam onemogočajo dostop do nekaterih družbenih vlog (skrb za druge in prijaznost sta pozitivna ženska stereotipa, ki se izključujeta s pričakovanji na določenem položaju, npr. trdota in agresivnost). Dober primer je npr. pri vodstvenih funkcijah, ki jih velikokrat povezujemo s trdoto in agresivnostjo (Furlan 2006, 101).

Vedenje, obnašanje, mišljenje, oblačenje, itd. velikokrat prevzamemo iz medijev. Skoraj ne znamo več živeti brez radia, televizije, interneta, časopisov, revij, filmov, itd. Mediji so ozračje in prostor, v katerega smo potopljeni. Zajeda nas z vseh strani. So nekakšni ponudniki stereotipov, ki nam jih v bistvu ne ponujajo, temveč vsiljujejo. Ponujajo nam veliko možnosti identifikacij (Furlan 2006, 101-102). Iz medijev nezavedno sprejemamo smernice, kako naj živimo, predvsem pa »mediji oblikujejo naš pogled na privlačnost« (Furlan 2006, 104). Usmerjajo naša življenja, mi pa jim slepo sledimo, kot da so sveta. N. Furlan povzema iz V. Kozmikovega in J. Jeramovega dela *Ženske v novinarskih vrstah, vrsticah in med njimi*, da »so mediji v zadnjem času najmočnejši prenašalec in spodbujevalec spolnih stereotipov in so tisti, ki ženske poneumljajo in stereotipno predstavljajo«. Posledice spolnih stereotipov, za katere imajo velik vpliv mediji, so lahko tudi vedno pogostejše depresije in samomori, saj npr. pri primerjavi svojega telesa in telesa na fotografiji v nekem mediju naletimo na neujemanje. Posameznik pri tem ponavadi občuti razočaranost in obup, ko vidi, da ni zmožen doseči videz "ideala" na fotografiji (Delo 5. januar 2001, 19; v Furlan 2006, 105).

Ob zavedanju in uresničitvi tega, da ima vsak pravico početi stvari, ki ga veselijo in osebno izpopolnjujejo, bi bilo manj neenakopravnosti. Stereotipi nam že od vsega začetka našega življenja krojijo našo osebnost in obnašanje v določenih situacijah. Nezavedno jih uporabljamo in ne zavedamo se, da nas omejujejo pri odločitvah v vsakdanjem življenju (Pan 2007).

Stereotipi nam omejujejo svobodo, z njihovo pomočjo si zatiskamo oči pred resnico in pred osebnimi željami. Tako smo nevede ujeti v neke družbene okvirje, namesto v okvirje naše

osebnosti. Ob morebitnem odstopanju iz družbenih okvirjev, pa se počutimo negativno izpostavljeni in ranljivi. Zdi se, kot da moramo živeti po nekih družbenih normativih in ne drugače, kot v resnici čutimo. Iz tega lahko razberemo dve veji stereotipov. Stereotipi so nam vsiljeni, nas omejujejo. Idealni stereotipi pa nam postavljajo nemogoče zahteve. S tem nas postavljajo v položaj stalne neustreznosti, neadekvatnosti. Primer je ravno lepotni ideal, ki ga največkrat ne moremo doseči, zato smo razočarani.

3 HOMOSEKSUALNOST

3.1 KAJ JE HOMOSEKSUALNOST?

Ljudje smo stereotipizirani tudi glede spolne usmerjenosti in spola. Navadno poznamo in govorimo o dveh spolih – moškem in ženskem. Ne razmišljamo o tem, ali obstaja še kakšen drug spol. Podobno je pri spolni usmerjenosti. Spolna usmerjenost pomeni, da neka oseba »čuti ljubezenska čustva in spolno privlačnost« (Vse kar zanima... 2011, 4). Za samoumevno in normalno jemljemo heteroseksualnost, ki označuje spolno nagnjenost do oseb nasprotnega spola. Gre za par, ki vključuje le moškega in žensko. Kaj točno je homoseksualnost, oz. kaj je enoznačna definicija homoseksualnosti, ne morem zapisati. Opredelitev je namreč veliko. Nekateri homoseksualnost jemljejo kot bolezen, posledico neke vzgoje, podedovano spolno nagnjenje, nekaj normalnega in samoumevnega, nadnaravnega, itd. Stališča in odnosi do homoseksualnosti se razlikujejo od kulture do kulture. V *Slovarju tujk*, F. Verbinca iz leta 1968 je bila beseda homoseksualnost opredeljena kot »spolno nagnjenje do istega spola, nenormalna seksualnost« (Verbinc 1968). V *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* iz leta 2000 pa je beseda homoseksualnost »spolna nagnjenost do oseb istega spola« (Bajec 2000). Antropologi ugotavljajo, da je homoseksualnost prisotna »v vseh človeških družbah, zasledimo jo tudi med živalmi« (Lokar 2012, 20). Zato je očitno naravna, tako da ne moremo trditi, da je nenaravna.

Poleg heteroseksualnosti in homoseksualnosti je še nekaj izrazov, ki označujejo spolne nagnjenosti in delitev spolov. Poznamo tudi izraz biseksualnost, ki označuje spolno nagnjenost do obeh spolov. Izraz transspolnost pa označuje osebo, ki »čuti, da ne pripada spolu, ki so ji ga na podlagi primarnih spolnih znakov njenega telesa določili ob rojstvu. To

izraža s spolnimi označevalci in prevzemom družbene vloge, ki so značilni za spol, s katerim se identificira« (Vse kar zanima... 2011, 5-6). »Transseksualna oseba pa poleg sprejemanja družbene vloge, spreminja tudi svoje telo (s hormoni, lepotnimi operaciji in operacijo spremembe spola)« (Vse kar zanima... 2011, 6). »Transvestizem pa pomeni občasno prevzemanje značilnosti družbenega spola (oblačenje, vedenje, govor)« (prav tam), biološki spol (telesne značilnosti, npr. poraščenost, genitalije) pa ostane nespremenjen. Pri interseksualnih osebah pa spola ni mogoče določiti na podlagi primarnih spolnih znakov. Velik vpliv na določanje spola ima posameznikova identifikacija tokom odraščanja (prav tam). Pri hermafroditih je usmeritev na določen spol odvisna od identifikacije posameznika, lahko pa taki ljudje živijo povsem tako, kakršni so in se ne usmerijo na določen spol.

3.2 DISKRIMINACIJA HOMOSEKSUALCEV

»Beseda izvira iz latinske besede "discriminare", kar pomeni medsebojno ločevanje« (Kuhar 2009, 13). Beseda se osredotoča na ločevanje med različnimi opcijami. To je etimološki pomen. Današnji pomen besede diskriminacija pa je izrazito negativen. Danes diskriminacija pomeni negativno, neprimerno, nedopustno dejanje, ki povzroča nekaj slabega in nekemu škoduje. Gre torej za krivično razlikovanje. Z diskriminacijo ga izločimo in mu pripišemo neke razlike, ki jih vrednotimo kot negativne. Poznamo pa tudi pozitivno diskriminacijo (ranljivim družbenim skupinam se z njeno pomočjo zagotovi enake možnosti), vendar ni tako očitna (prav tam). Kuhar. R. pravi, »da je diskriminacija praksa neenakosti« (prav tam). Diskriminacija nas skuša prepričati, da je narobe to, da smo si različni med seboj.

Najpogostejša oblika diskriminacije se »dogaja preko družbenega izključevanja določenih posameznikov in skupin« (Kuhar 2009, 15). Kuhar utemeljuje, da je iz sociološkega vidika »diskriminacija oblika družbene prakse, ki praviloma temelji na predsodkih in stereotipih, globoko zakoreninjenih v kulturi določene družbe« (prav tam). Gre za onemogočanje uživanje pravic in svoboščin, s čemer se posameznike postavlja na slabši položaj in odriva na rob družbe (prav tam).

Ljudje smo vajeni živeti po nekih nenapisanih normah, ki jih razumemo kot edino pravilne, sprejemljive in dobre. Smo zelo stereotipizirana družba in po večini ne razmišljamo prav pogosto o diskriminacijah. Velikokrat ne opazimo diskriminacije. Homoseksualci in druge

skupine ljudi, ki zaradi heteroseksualizirane družbe ne morejo uživati vseh pravic, ki jim pripadajo, se soočajo s stiskami, nasiljem, problemi in težavami. Uživanje pravic jim onemogoča družba, v kateri živijo. Heteroseksualnost je za našo družbo samoumevna, zato je vsakršna izjema, ki ni heteroseksualne narave, obravnavana kot nekaj nenormalnega. Družba se sama sebe potiska v heteroseksualnost. S tem so posamezniki posredno prisiljeni v heteroseksualni način življenja.

Diskriminacija homoseksualcev ima korenine v zgodovini. V srednjem veku so homoseksualce jemali kot greh, herezijo (krivoverstvo) pečanje s hudičem. V 18. stoletju je homoseksualnost predstavljala družbeni zločin, v 19. stoletju pa so jo opredeljevali kot duševno bolezen (Kuhar 2001, 14). Zgodovinska izjema je npr. grški odnos do homoseksualcev oz. biseksualcev. V letih 570 in 470 pred našim štetjem je bilo za Grke »pomembno, da so hrepeneli po tistih, ki so bili lepi, ne glede na njihov spol« (Foucault 1988 v Kuhar 2001, 16). Danes so homoseksualci v naši kulturi še vedno tarča diskriminacije. Pogosto pa diskriminacija preide v nasilje do homoseksualcev. V knjigi Pirnar M. je predstavljena raziskava *Diskriminacija na osnovi spolne usmerjenosti*. Rezultati raziskave prikazujejo, da so »najpogostejša nasilja ali nadlegovanja zmerjanje, pretepanje, spolno nadlegovanje, obrekovanje, teženje, pregovarjanje, sovražno govorjenje in zasmehovanje, pljuvanje, vdor v lezbični ali gejevski klub, izgubo prijateljev ali mesta bivanja in ljubezen« (Pirnar 2006, 126). Vse to so dejanja, ki zaradi spolne usmerjenosti diskriminirajo homoseksualne posameznike ali skupine.

Že družbena pričakovanja so heteroseksualizirana in lahko vodijo do diskriminacije. Starši npr. od otroka pričakujejo, da si bo našel partnerja nasprotnega spola. Npr. na plesnih večerih se pričakujejo moško-ženske pare. »Če dobro pomislimo, ali ni ravno maturantska parada pravzaprav ena velika parada heteroseksualnosti?« (Pan 2007, 7).

Napori za izkoreninjenje stereotipov glede homoseksualnosti naj bi se začelo že pri vzgoji otrok. Šola je institucija, na katero se starši zanašajo kot na pravilno okolje za izobraževanje posameznikov. »Homoseksualnost ni tema, o kateri bi se redno in sistematično razpravljalo v šolskem prostoru. Zdi se, da med učitelji prevladuje mnenje, da je govor o homoseksualnosti "problematičen". Šolsko okolje tako ostaja strogo heteronormativno in je posledično pogosto plodno polje za različne oblike (skritega) nasilja in (neposredne) diskriminacije gejev in lezbijk« (Švab in Kuhar 2005, 113; v Kuhar idr. 2011, 45). Zdi se, kot da je tema

homoseksualnost neuporabljena zaradi strahu učiteljev pred mnenjem staršev in splošnega mnenja drugih. Tako je govor o homoseksualnosti označen kot problematičen. Ker se omenjeno temo jemlje kot tabu temo, je komunikacija o tem majhna oz. skoraj nična. Kljub temu, da si želimo, da bi bila šola prijazen prostor za vse udeležence, ne veliko storimo za to, da bi se to uresničilo.

Različne raziskave na področju diskriminacije so pokazale, da »v Sloveniji in Evropi spolna usmerjenost ostaja ena izmed tistih osebnih okoliščin, ki vzbuja veliko dilem in je pogosta osnova za nasilje in diskriminacijo« (Kuhar idr. 2011, 56). Še vedno ne sprejemamo spolne usmerjenosti kot nekaj, kar je stvar posameznika, in jo označujemo kot nekaj nesprejemljivega za našo družbo.

3.3 HOMOFBIJA

Homofobija je izraz, sestavljen iz dveh besed: homo in fobija. Homo pomeni nanašajoč se na enako in podoben, fobija pa pomeni bolezenski strah pred določenimi bitji, predmeti ali položaji. »Termin dobesedno pomeni "strah pred istostjo"« (Kuhar 2011, 22). Gre za »nelagodje, strah, nasilno vedenje do istospolnih ali domnevno istospolnih, besedno napadanje, zmerjanje, ustrahovanje, brutalne metode "zdravljenja"« (Pan 2007, 11). Homofobija odraža strah in nestrinjanje s homoseksualnostjo in je lahko povod za diskriminacijo proti homoseksualcem. Predsodki in stereotipi, ki jih ima naša družba do homoseksualcev, so vir homofobije (Švab in Urek v Rener 2006, 128). Posamezniki svoj strah izražajo z nasilnim vedenjem do homoseksualcev in jih imajo za nenormalne ter škodljive za našo družbo.

Kaj je pravzaprav normalno in kaj pomeni nenormalno? Besedi vsebujeta besedo »norma«. Norma je »kar določa, kakšno sme, mora biti kakšno ravnanje, vedenje, mišljenje; pravilo, predpis« (Bajec 2000). Norma nas nekako postavlja v podrejenost, omejuje našo svobodno izbiro. Norma ne meri na naravnost. Je nekaj izmišljenega. Normalen je tisti, »ki je v skladu z določenimi danimi, splošno danimi zakonitostmi; naraven, pravilen« (Bajec 2000). Nenormalen pa tisti, »ki ni normalen« (prav tam). Homoseksualce večina obravnava kot ljudi, ki so nenaravni, nepravilni. Nekateri pa se obnašajo, kot da je heteroseksualnost v naši družbi pravilo in nek standard.

Homofobija je za Trappolin L. značilnost družbe, ki homoseksualnost obravnavajo kot »škodljivo identiteto« (Trappolin, v Kuhar 2011, 11). Kuhar R. je homofobijo opredelil »kot predsodek, samo-sovraštvo in kot strah biti blizu homoseksualcev« (Kuhar 2011, 23). Navežem lahko na to, da se homofobija opredeljuje kot samo-sovraštvo v tem smislu, da najprej sprejmimo sebe, nato lahko sprejmemo ostale. Ravno tako je, če pomislimo, da ko sovražimo sebe, lahko sovražimo tudi ostale. Pri homofobiji gre za strah »pred tem, da bi bil kot "ne dovolj moški" označen za homoseksualca« (prav tam). Homoseksualce so sprva imeli za bolnike, a izkazalo se je, da problem tiči v heteroseksualizirani in homofobični družbi. Tisti, ki je homoseksualce označeval za bolnika, je v resnici sam bil bolnik, in sicer je bolehal za homofobijo (Wickberg 2000, 47; v Kuhar 2011, 23-24).

Kuhar R. (2011) v poglavju »Pojasnitve in funkcije homofobije« povzema po Gronebergu (2011) tri tipe pojasnitev (v smislu vzrokov) homofobije. Prva pojasnitev se nanaša na vzroke v pravnem, verskem in moralnem preganjanju homoseksualcev. Osredotoča se tudi na grajenje strpnosti do drugačnih. Gre za oddaljevanje od homofobije v smislu predvidevanja, da se bodo stvari same uredile. Druga išče vzroke v sedanjosti, v moderniziranem svetu. Avtor meni, da je homofobija prisotna zaradi neenakosti med spoloma, spolnih vlog in da k temu pripomore tudi preteklo razumevanje homoseksualnosti. Tudi tretja pojasnitev se osredotoča na preteklost, in sicer, kako smo postali to, kar smo, in kako so se oblikovale predstave o moškem in o ženski. Gre za iskanje vzrokov v preteklosti za nastanek subjektivitete, kakršno poznamo danes, ki vpliva na nastanek novih oblik homofobij.

Herek (1991) v Kuhar (2011, 27-31) opisuje tri osnovne funkcije, »ki jih opravljajo homofobična občutja, reakcije in vedenje.

1. Izkustvena funkcija se nanaša na izkušnje posameznika s homoseksualci. Ob pozitivni izkušnji je posameznikovo stališče glede homoseksualnosti pozitivno, ob negativni izkušnji pa se prične utrjevanje družbenega stereotipa o homoseksualcih.
2. Simbolna funkcija je najpogostejša. Izraža se prek osebnih stališč glede na kulturna, verska prepričanja, glede na podporo v družini, med prijatelji, glede na vrednote. Izraža pa se tudi prek družbe, s skupinami, ki diskriminirajo homoseksualce. Poudarek je na vzgoji in pridobivanju informacij o homoseksualnosti. Npr. posameznik že v družini pridobi vrednostno sodbo in negativne informacije o homoseksualcih ali pa npr. med prijatelji, znanci dobi splošno negativno informacijo o homoseksualcih.

3. Defenzivna funkcija pa se tiče anksioznosti in nelagodnosti, ki jo homoseksualnost lahko sproži. Izvira iz posameznikovega lastnega nezadovoljstva glede spolnosti ali seksualnosti, kar projicira na skupino homoseksualcev. Npr. posameznik je nezadovoljen s svojo spolnostjo, počuti se negotovega. Namesto, da se posameznik osredotoči in vidi svoj problem, se preusmeri na nekaj zunanjega.

Ob razpravah v medijih, raziskavah in literaturi o homoseksualnosti in homofobiji se zdi, da je večina ljudi nehomofobičnih, da podpira homoseksualce in jih želi zaščititi pred diskriminacijo. Pa vendar se poudarja, da je homofobija zelo prisotna ter da je družbeni problem. Kuhar R. celo pravi, da je »kultura homofobije kakopak globoko vsajena tudi v samih homoseksualcih...« (Kuhar 2011, 40). Že od samega začetka (v otroštvu) nas okolje, kultura, družba, ljudje s katerimi imamo stik, navajajo k temu, da je homoseksualnost nekaj, o čemer se ne govori. Pri tem dobimo občutek, da je homoseksualnost nekaj, kar ni dobro in pozitivno. Takega mnenja naše kulture so bili deležni tudi tisti otroci, ki so danes homoseksualci in biseksualci. Homofobija se je torej zakoreninila ne samo pri heteroseksualiziranih posameznikih, ampak na splošno v ljudeh. V preteklosti je homoseksualnost veljala za tabu temo. Trudili so se, da se o tem čim manj govori in razpravlja oz. raje nič. Ponekod pri nas je še vedno tako. V urbanih območjih, v večjih mestih pa opažam, da smo prišli do neke meje, točke, ko se tema homoseksualnost pričinja razvijati, odpirati. Pri tem naletimo na pozitivne in negativne reakcije posameznikov in skupin ljudi. Nekateri ostajajo homofobični, drugi svoja stališča spremenijo, tretji pa homoseksualcem namenijo svojo podporo. Še vedno pa ostaja nek kaos glede stališč o homoseksualnosti. Cilj tistih, ki homoseksualce želijo zaščititi pred diskriminacijo, je enakopravnost za vse. Tudi tisti, ki homoseksualce ne podpirajo, se po večini strinjajo z uvedbo enakopravnosti za vse. Že z množičnimi razpravami pokažemo v bistvu sami sebi, da homoseksualnost ne sprejemamo tako ravnodušno, samoumevno kot heteroseksualnost. S tem dajemo homoseksualnosti nek poseben status. Tako postane homoseksualnost drugačna. Od drugačnosti do diskriminacije pa je le majhen korak. Začarani krog je sklenjen. Če bi ga želeli odpraviti, bi na neki točki morali nekaj spremeniti. Verjetno bi bilo najlažje začeti pri otrocih. S poudarki na drugačnosti, enakopravnosti in sprejemanju vsakega ter z nehomofobičnim obnašanjem bi tudi otroci homoseksualnost sprejeli kot nekaj samoumevnega.

4 ISTOSPOLNE DRUŽINE

4.1 DISKRIMINACIJA GEJEVSKIH IN LEZBIČNIH DRUŽIN

Naša družba se je v preteklosti soočala s sprejetjem novih oblik družin. Sprejeli smo, da so npr. enostarševske, posvojiteljske, etnično mešane družine sprejemljive in da ne ogrožajo otrokov razvoj (Švab in Urek v Rener 2006, 133). Včasih so bile neporočene matere in njihovi otroci izrazito negativno vrednoteni. Še vedno pa se v javnosti pojavlja nesprejemljivost istospolnih družin. Tako zakonsko (Družinski zakonik) kot splošno javnomnenjsko. Vendar istospolne družine so med nami, a kljub temu jih družba še ni uspela popolnoma sprejeti medse. Kljub temu, da je homoseksualnost nekazniva in legalna, da obstajajo istospolne družine z otroki, se jih v javnosti obravnava kot nekaj novega in nerazumljivega. Homoseksualnost in istospolne družine obstajajo verjetno od nekdaj. Včasih so se morali skrivati, danes pa vemo da obstajajo, pa jih kljub temu ne sprejemamo kot običajne družine. Tema o istospolnih družinah je tabu, »...življenje mavričnih družin pa lahko označimo s pojmom nevidnosti« (Sobočan v Zaviršek 2012, 35).

V literaturi se za istospolne družine uporablja izraze »alternativna, netradicionalna, nekonvencionalna družina« (Švab in Urek v Rener 2006, 134). Že s tem jih potisnemo ob rob in jih izločimo iz družbe. Imamo jih za drugačne, nenavadne, neobičajne družine. Kar pa je običajno, je nam razumljivo kot pravilnejše, boljše, ustrežnejše. Obravnavanje istospolnih družin kot družbi neenake se nadaljuje pri družinskem pravu. Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerij (ZZZDR) zapoveduje, da je »zakonska zveza z zakonom urejena življenjska skupnost moža in žene« (Uradni list RS št. 14, 1989 v Greif v Proti kulturi ... 2002, 123). V preteklosti je imela družba negativen odnos npr. do para z otroki, ki ni bil poročen. Danes so taki pari nekaj navadnega. Pravni sistem se spreminja, vendar lahko je opaziti, da nekoliko zaostaja z razvojem naših pogledov. Podobna situacija se danes dogaja pri istospolnih družinah. In to je za ljudi, ki se jih to tiče, boleče. »Istospolna partnerstva v Sloveniji zakonsko niso zaščitena, zato so istospolni pari diskriminirani s strani države in širše družbe, posledično pa tudi otroci, živeči v teh skupnostih« (Greif v Proti kulturi ... 2002, 123). Diskriminatoren je tudi 135. člen istega zakona. Otroka lahko posvojita le zakonca. S tem, ko je istospolnim parom zakonska zveza onemogočena, jim je onemogočena tudi skupna posvojitev otrok. Podobna situacija je pri umetni oploditvi. Le-ta namreč pripada le

heteroseksualnemu paru, ki se zdravijo za neplodnostjo (Greif v Proti kulturi ... 2002, 124-125). Izločanje istospolnih družin iz družbe se kaže tudi pri »drastičnem pomanjkanju vsebin v zvezi s homoseksualnostjo na vseh stopnjah izobraževanja« (prav tam, 130). Tudi mediji velikokrat kažejo svojo nestrpnost do homoseksualcev in njihovih družin (prav tam). Diskriminacija istospolnih družin pa se dogaja tudi "izven" zakonov. Nekateri ljudje so mnenja, da otrok za svoj optimalen razvoj potrebuje očeta in mater, zato zagovarjajo stališče, da je istospolna družina za otroka neprimerna. Kljub številnim raziskavam, ki so pokazale, da spolna usmerjenost staršev ni pomembna za zdrav razvoj otrok oz., da so homoseksualni starši lahko prav tako primerni starši, nekateri posamezniki še vedno širijo stereotipe in predsodke o omenjenih družinah (Sobočan, v Zaviršek 2012, 40-41). V praksi se vselej izkaže, da je odnos do otroka in ravnanje z otrokom vplivnejše kot spol in spolna usmerjenost odraslega.

4.2 POLOŽAJ OTROK, KI PRIHAJAJO IZ ISTOSPOLNIH DRUŽIN

Raziskave o vplivu istospolnih staršev na njihove otroke, o nasilju nad otroki iz istospolnih družin, ipd. razkrivajo marsikaj. V poglavju z naslovom »Starši iz mavričnih družin v Sloveniji«, avtorice Sobočan A. M. iz knjige Zaviršek D. (2012), je povzetih nekaj raziskav na omenjenih področjih. Neka raziskava je pokazala, da je šola prostor, kjer otroci iz istospolnih družin doživljajo nasilje s strani sovrstnikov in celo učiteljev. V šolah se o homoseksualnosti ne pogovarjajo veliko oz. skoraj nič, zato otrok dojema šolo kot nevaren prostor za razkritje svoje istospolne družine ali istospolne usmerjenosti. To je lahko problem, saj je znano, da naj bi šola bila objekt, kjer naj bi se otrok čutil varnega in sprejetega. Tuje raziskave so pokazale, da »ni razlik med otroki, ki odrastejo v istospolnih družinah, in tistimi, ki odrastejo v različnospolnih družinah, ne v otroštvu, ne v mladosti, ne v odrasli dobi« (Zaviršek 2012, 38-40). Na Švedskem so ugotovili, da je za otrokov razvoj pomembnejše učinkovito starševstvo v smislu kvalitetnih odnosov, kot pa njihova spolna usmerjenost, oz. da spolna usmerjenost staršev ne vpliva na otrokov razvoj. Ob tem je pomembno poudariti, da so procesi znotraj družine (kakovost starševstva, navezanost) in učinkovite vzgojne tehnike pomembnejše od strukture družine (oblike družin) za zdrav razvoj otrok. Razlika med istospolnimi in različnospolnimi družinami je tudi ta, da je v istospolnih družinah enakovrednejša delitev dela in starševskih obveznosti. K temu verjetno pripomore ravno istospolna usmerjenost. Partnerja istega spola si večinoma ne dodelijo vloge očeta in mame.

Očitno je, da je v istospolnih družinah glede delitve dela stereotipov bistveno manj kot v heteroseksualnih družinah. V heteroseksualnih družinah največkrat prevladuje tradicionalna delitev dela (stereotipizirana moška in ženska dela). Druga razlika pa se tiče diskriminacije. Otroci iz istospolnih družin so v primerjavi z otroki heteroseksualnih staršev pogosteje tarče diskriminacije zaradi spolne usmerjenosti svojih staršev. Zaradi izkušenj s takšnimi situacijami so otroci iz istospolnih družin bolj socialno kompetentni, spoštljivejši do različnosti in imajo jasnejšo predstavo glede spolnih identitet (Zaviršek 2012, 12).

4.3 VKLJUČEVANJE TEME HOMOSEKSUALNOST IN ISTOSPOLNE DRUŽINE V VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNE INSTITUCIJE

Na splošno se od vrtca dalje tematike homoseksualnosti in istospolnih družin strokovni delavci izogibajo. Še vedno je to tabu tema tako v javnosti, kot v vzgojno-izobraževalnih institucijah.

V monografiji (Zaviršek 2012, 39) je predstavljena raziskava o odnosih vzgojiteljic do homoseksualnosti, ki jo je raziskovala Tuš Špilak (2010, 356). Kar 58 % vzgojiteljic je odgovorilo, da se jih ta tema ne tiče, ker nimajo takih primerov. 12 % jih pravi, da otroci ne razumejo kaj je to mavrična družina, 6 % jih meni, da mavrična družina ni prava družina, 5 % vzgojiteljic teme ne izvaja, ker tega ni v kurikulumu, 14 % vzgojiteljic pravi, da nimajo informacij o takšnih družinah, 1 % vzgojiteljic pa teme ne izvaja zaradi nestrinjanja staršev (Zaviršek 2012, 39). Avtorica pravi, da iz tega lahko sklepamo, da tudi starši in njihovi otroci iz mavričnih družin nimajo poguma spregovoriti o svoji družini prav zaradi nestrpnega odnosa vzgojiteljic. Raziskava (Švab in Kuhar 2005 v Maljevac in Magić 2009) je pokazala, da se v šoli o homoseksualnosti govori zelo malo oz. se o tem ne govori. Tako je odgovorilo od 80 do 90 % vprašanih gejev in lezbijk (Kuhar 2011, 71).

Še bolj kot sama obravnava teme homoseksualnosti in istospolnih družin je pomemben način predstavitve. Ni dovolj, da se ju samo obravnava. Pomembna je vsebina in kaj ter na kakšen način predstavljamo temo. Pomembno je, kam se nagibamo: ali k odobravanju homoseksualnosti ali k neodobravanju homoseksualnosti ali k nevtralnosti; pomembno je, da imajo učenci možnost sami presojati in oblikovati svoja stališča. Raziskave so pokazale, da je homoseksualnost v procesu izobraževanja največkrat predstavljena kot nekaj nenormalnega,

negativnega, nesprejemljivega, boleznega (Švab in Kuhar 2005 v Kuhar 2011, 72). S tem se naredi še več "škode", saj otroci dobijo negativno predstavo o homoseksualnosti. Bolje bi bilo temo opustiti, kot pa jo predstavljati na negativen način. Arthur Lipkin (1999) prav tako meni, da sama obravnava homoseksualnosti ni dovolj. »Zavzema se za "transformativno interaktivno učenje", katerega cilj je vzpostaviti pri posamezniku takšno stopnjo moralne presoje, ki vključuje spoštovanje dostojanstva in pravic slehernega človeka« (Lipkin 1999, 231-234; v Kuhar 2011, 73). V učencih naj bi s pogovarjanjem in medsebojnim sodelovanjem vzbudili čut sprejemanja drugačnih, gradili naj bi na spoštovanju sočloveka in na zavedanju, da smo vsi unikatni in edinstveni. Pojavila se je tudi dilema, kdaj začeti govoriti o homoseksualnosti. V raziskavah, ki jih omenjajo avtorji (Kuhar 2011, 73-79) je večkrat povedano, da je tema homoseksualnost primerna za šolske otroke. Nikjer ni izpostavljeno, da bi bila tema primerna tudi za v vrtec. Zato se postavlja vprašanje, ali je tema primerna za v vrtec. Ker je tovrstnih raziskav malo oz. skoraj nič, sem se odločila za manjšo raziskavo na tem področju.

5 OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA

Homoseksualnost in istospolne družine sta temi, ki sta v naši družbi različno obravnavani. Nekateri tovrstno spolno usmerjenost in obliko družine odobravajo in podpirajo, drugi pa ne. Predvsem se v medijih pojavlja dilema, ali so istospolni starši primerni za vzgojo otrok ali ne. Znano je, da so homoseksualci in istospolne družine s strani družbe in posameznikov večkrat diskriminirani. Kljub temu pa je med ljudmi zaslediti, da strmijo k medsebojni strpnosti in sprejemanju drugačnosti.

Otroci so posamezniki, ki svoje osebnosti, stališča in vrednote šele oblikujejo. Pri tem sprejemajo informacije iz svoje primarne družine, vrtca, šole, znancev in okolja, v katerem živijo. Ob informaciji, da si ljudje zdaj in v prihodnosti želijo strpnejše okolje in da je pomembno to, kaj sporočamo otrokom naše družbe, lahko sklenem, da je za uresničitev takega cilja pametno začeti pri otrocih in pri vsakemu odraslemu posamezniku. Takšni, kakršni bodo odrasli, takšni bodo otroci. Za vzgojo otrok je namreč zelo pomemben zgled odraslih.

Z raziskovalnim problemom sem želela pridobiti vpogled v stališča in subjektivna mnenja vzgojiteljic predšolskih otrok glede homoseksualnosti in istospolnih družin. Zanimalo me je, kakšen odnos imajo do uporabe tematike družin in istospolnih družin v vrtcih.

6 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

1. Ali v vrtcih občine Nova Gorica v dejavnosti vključujejo tematiko družin in istospolnih družin, na kakšen način in kako pogosto to temo vključujejo?
2. Kakšna stališča in mnenja o istospolnih družinah imajo vzgojiteljice v vrtcih občine Nova Gorica?
3. Kakšna stališča in mnenja o vključevanju tematike družine in istospolnih družin v letni delovni načrt in posledično v dejavnosti imajo vzgojiteljice vrtcev občine Nova Gorica?
4. Kako bi se vzgojiteljice vrtcev občine Nova Gorica odzvale na področju načrtovanja dejavnosti, morebitnih sprememb v skupini in izobraževanja glede homoseksualnosti, če bi njihovo skupino obiskoval otrok iz istospolne družine?

7 HIPOTEZE

Hipoteza 1:

Glede na govorice in pogovore z znanci predvidevam, da na splošno v vrtcih tematiko družin vključujejo priložnostno in načrtovano (npr. ob materinskih dnevih, dnevu žena, tednu otroka ...), tematiko istospolnih družin pa izključujejo ali pa jo vključijo glede na željo staršev, prisotnost otroka v skupini, ki prihaja iz istospolne družine, ipd.

Hipoteza 2:

Predvidevam, da so si stališča vzgojiteljic o istospolnih družinah različna, tako kot med drugimi posamezniki. Stališča se namreč tičejo vsakega posameznika in v tem primeru gre zgolj za stališče o istospolnih družinah, brez povezave s poklicem vzgojiteljice predšolskih otrok.

Hipoteza 3:

Glede vključevanja teme družine predvidevam, da vzgojiteljice nimajo večjih težav ter da temo večkrat vključijo v dejavnosti, saj je pozitivno sprejeta s strani staršev in drugih ljudi. Vzgojiteljice pa v večini ne razmišljajo o tem, kako bi vpeljale temo istospolnih družin v vrtec. Tema je za večino še vedno občutljiva, po drugi strani pa se najdejo mnenja, da tema ne spada v vrtec. Tiste vzgojiteljice, ki menijo, da je tudi v vrtcu treba spregovoriti o homoseksualnosti, zaradi drugih mnenj in zunanjih pritiskov verjetno nimajo poguma, da bi prebile led. Kljub temu pa menim, da so pri vzgojiteljicah in njihovem delu pomembne odprtost, elastičnost in pripravljenost za sprejemanje novosti, ki pripomorejo k boljšemu jutri. To je ključno, da se starih napak in diskriminacijskih družbenih stereotipov, ki so zakoreninjeni v nas, ne ponavlja.

Hipoteza 4:

Domnevam, da imajo vzgojiteljice do teme homoseksualnosti in istospolnih družin različne pristope. Verjetno je peščica vzgojiteljic, ki temo vključujejo eksplicitno (načrtovanje dejavnosti v vrtcu), pa tudi implicitno (zavestno ravnanje vzgojiteljice z namenom, da se ne širi družbenih predsodkov, stereotipov in diskriminacije), saj sta ta dva načina nekako načrtovana s strani vzgojiteljice, kar pa v praksi ni zasledujoče. Velika večina vzgojiteljic pa verjetno ignorira to temo in se pretvarja, kot da ne obstaja. Druge vzgojiteljice pa morda čakajo na priložnost, da se tema sama pojavi (npr. želja staršev, nadrejenih, aktualna tema, otrok v skupini iz istospolne družine ...).

Hipoteza 5:

Če bi skupino v vrtcu obiskoval otrok iz istospolne družine, bi se vzgojiteljice verjetno odzvale različno. Nekatere bi to mogoče sprejele kot izziv (se dodatno izobrazile, prebrale nekaj literature na to temo, iskale rešitve in nove možnosti za popestritev dejavnosti v vrtcu ipd.), druge pa kod breme (morda zaradi strahu pred mnenjem staršev in drugih bi verjetno tematiko izpustile). Predvidevam, da bi bil odziv precej odvisen od posameznikovega stališča glede istospolnih družin in homoseksualnosti.

8 OPREDELITEV METODE RAZISKOVANJA

Za raziskavo sem uporabila deskriptivno/opisno metodo in kavzalno in sicer neeksperimentalno metodo.

9 INŠTRUMENT IN POSTOPEK ZBIRANJA PODATKOV

Za raziskavo sem uporabila anketni vprašalnik, ki sem ga sestavila sama. Namenjen je bil izključno za raziskavo za diplomsko nalogo. Izpolnjevale so ga vzgojiteljice predšolskih otrok iz vrtcev občine Nova Gorica.

Anketni vprašalnik obsega 21 vprašanj. 12 vprašanj je odprtega tipa, 8 vprašanj je zaprtega tipa, od tega so 3 vprašanja dihotomna s kombinacijo odprtega tipa (priloga 1).

Anketo sem sestavila meseca junija 2013. Predhodno sem poklicala v vrtce (Branik, Čepovan, Dornberk in Prvačina, Solkan s podružnicama, Šempas, Nova Gorica z enotami) in vprašala za dovoljenje anketiranja vzgojiteljic. V vseh vrtcih sem dobila dovoljenje, da lahko vzgojiteljice anketiram. V sredini junija 2013 sem vrtcem ankete razposlala prek navadne pošte, v vrtec Solkan s podružnicama in na upravo vrtcev Nova Gorica sem anketne vprašalnike dostavila osebno. V vrtec Branik sem poslala 4 vprašalnike, v vrtec Čepovan 1 vprašalnik, v vrtec Dornberk 6 vprašalnikov, v vrtec Prvačina 3 vprašalnike, v vrtec Solkan 9 vprašalnikov (vključeni vprašalniki tudi za podružnici Grgar in Trnovo), v vrtec Šempas 8 vprašalnikov, na upravo vrtcev Nova Gorica pa 46 vprašalnikov za 10 enot. Skupno število anketnih vprašalnikov je bilo 77.

Izpolnjene anketne vprašalnike sem zbrala v juliju 2013. Zadnje rešene vprašalnike sem prejela 18. 7. 2013. Zbiranje podatkov je potekalo približno en mesec dni. Odzivnost je bila 48,1 %. V anketnem vprašalniku sem ponudila tudi možnost intervjuja na isto tematiko, vendar odziv je bil 0 %.

10 VZOREC

Za raziskavo sem uporabila neslučajnostni, namenski vzorec. Vzorec so bile vzgojiteljice predšolskih otrok vrtcev občine Nova Gorica. Od poslanih 77 anketnih vprašalnikov (kolikor je bilo vzgojiteljic predšolskih otrok), jih je bilo 37 vrnjenih. Pri interpretaciji rezultatov bom za 100% uporabila vzorec 37 (število vrnjenih anketnih vprašalnikov) in ne 77 (število poslanih anketnih vprašalnikov).

Starost anketirank sega od 20 do 57 let. Vse anketiranke so ženskega spola. Povprečna starost vseh anketirank je 42,3 let. Dve anketiranki nista navedle starosti. Populacija tistih anketirank, ki so vprašalnik izpolnile, je bila predvsem starejša: 14,3 % anketirank je starih od 20 do 28 let, 28,6 % je starih od 29 do 37 let, 5,7 % je starih od 38 do 46 let in 51,4 % je starih od 47 do 57 let.

V raziskavi so sodelovale anketiranke s peto in sedmo stopnjo izobrazbe. Ena anketiranka ni navedla stopnje izobrazbe. 18 (50 %) anketirank ima peto stopnjo izobrazbe (vzgojitelj predšolskih otrok), 18 (50 %) anketirank ima sedmo stopnjo izobrazbe (diplomiran vzgojitelj predšolskih otrok), od tega je ena anketiranka tudi profesorica razrednega pouka in ena anketiranka univerzitetna diplomirana pedagoginja.

Anketiranke povprečno opravljajo 21,2 let dela vzgojiteljice predšolskih otrok. 22 (59,5 %) anketirank je otroštvo preživelo na podeželju oz. na vasi, 15 (40,5 %) pa v urbanem okolju oz. v mestu. 29 (80,6 %) anketirank je odraščalo v jedrni družini, 7 (19,4 %) pa v razširjeni družini. Ena anketiranka ni obkrožila ničesar pri tem vprašanju.

11 STATISTIČNI POSTOPKI OBDELAVE PODATKOV

Za obdelavo podatkov sem uporabila več metod. Ker je bila velika večina odprtih vprašanj sem uporabila metodo ključnih besed. Za ostala zaprta vprašanja sem izračunala povprečje.

12 REZULTATI IN INTERPRETACIJA

12.1 Če v vrtcih občine Nova Gorica v dejavnosti vključujejo tematiko družin in istospolnih družin, na kakšen način in kako pogosto to temo vključujejo?

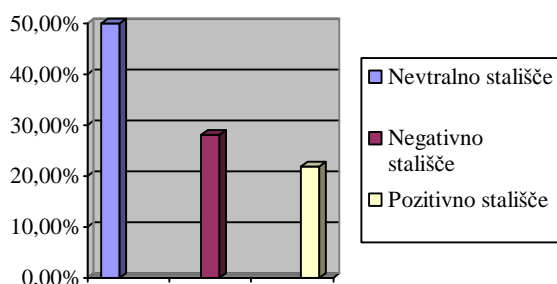
Ob pregledu publikacij in letnih delovnih načrtov vrtcev občine Nova Gorica sem zasledila, da v letni delovni načrt vključujejo tematiko družin. Prevladuje predvsem praznovanje tedna otroka, praznovanje rojstnih dni vrtčevskih otrok, srečanja otrok in staršev, izlet oz. srečanje s starši ob koncu šolskega leta. V enem vrtcu se izvaja tudi projekt *Pozdrav ptic miru* z osrednjo temo *Pomagamo ohranjati vrednote*, kot so družina, pravičnost, strpnost, svoboda. V nekem vrtcu spoznavajo svoje družine, praznujejo praznik mam (materinski dan), izvaja pa se tudi program Korak za korakom, ki poudarja partnerstvo z družinami in spoštuje raznolikost kulturnih tradicij. Podrobnejših informacij in podatkov nisem uspela dobiti.

Ob pregledu publikacij in letnih delovnih načrtov vrtcev občine Nova Gorica sem zasledila, da v letni delovni načrt ne vključujejo tematiko istospolnih družin.

Hipotezo (Glede na govornice in pogovore z znanci predvidevam, da na splošno v vrtcih tematiko družin vključujejo priložnostno in načrtovano (npr. ob materinskih dnevih, dnevu žena, tednu otroka ...), tematiko istospolnih družin pa izključujejo ali pa jo vključijo glede na željo staršev, prisotnost otroka v skupini, ki prihaja iz istospolne družine, ipd.) glede vključevanja tematike družin in istospolnih družin v letne delovne načrte potrjujem, saj tematiko družin vključujejo v letne delovne načrte, tematiko istospolnih družin pa ne vključujejo v letne delovne načrte.

Menim, da je vključevanje tematike družine v letne delovne načrte dokaj popularno, razširjeno in samoumevno. Ko pa gre za vključevanje tematike istospolnih družin v letne delovne načrte, pa menim, da se vzgojiteljice vključevanje te teme izogibajo. Verjetno je tako zato, ker je tema dokaj nova in še nepreizkušena. Drugi izmed razlogov za izključevanje te tematike je verjetno strah pred mnenji staršev iz tradicionalnih družin.

12.2 Kakšna stališča in mnenja o istospolnih družinah imajo vzgojiteljice v vrtcih občine Nova Gorica?

Graf 1: Kategorije stališč vzgojiteljic predšolskih otrok vrtcev občine Nova Gorica glede istospolnih družin

Znotraj tega raziskovalnega vprašanja sem ugotavljala, kakšna so stališča vzgojiteljic vrtcev občine Nova Gorica glede istospolnih družin. Anketiranke so odgovore podajale same, saj je bilo vprašanje odprtega tipa (V Sloveniji so tudi istospolne družine. Kakšno je Vaše stališče do njih? Obrazložite Vaš odgovor.). Odgovore sem razdelila v tri kategorije: 16 (50 %) anketirank ima nevtralna stališča glede istospolnih družin, 9 (28,1 %) ima negativna stališča, 7 (21,9 %) anketirank pa ima pozitivna stališča. 5 anketirank ni podalo odgovora. Na vprašanje je odgovorilo 32 anketirank. Na vprašanje ni odgovorilo 5 anketirank od 37.

Anketiranke, ki imajo nevtralna stališča glede istospolnih družin so navajale:

- če jim paše, naj živijo svoje življenje;
- sem neopredeljena;
- ne bi rada o tem debatirala;
- me ne motijo;
- važno, da je poskrbljeno za otroka;
- važno, da je kvaliteta odnosov;
- vsak ima lastno odločitev, imam nevtralen odnos do njih;
- važno, da so otroci ljubljene;
- važno, da je razumevanje, spoštovanje, ljubezen, varnost, podpora;
- kaj pa je narobe z njimi ... so družine kot vse ostale.

Anketiranke, ki imajo negativna stališča glede istospolnih družin so navajale:

- za otroka je bolje, če ima mamo in očeta;
- ne podpiram;

- istospolni partnerji ne morejo vzgojiti otroka;
- otroci potrebujejo zgled obeh spolov;
- distanciran odnos, ne bi smeli imeti otrok;
- nenaravna skupnost;
- otrok ne spada v tako družino.

Anketiranke, ki imajo pozitivna stališča glede istospolnih družin so navajale:

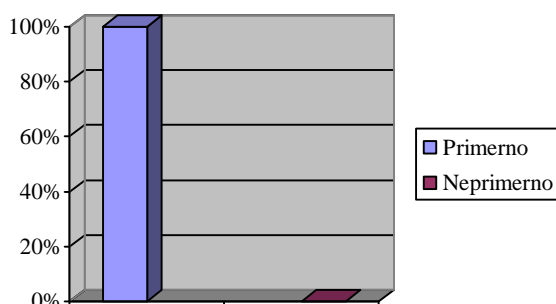
- pomembno jih je sprejeti;
- strpen odnos;
- vsak ima pravico do svojega življenja;
- morale bi imeti enake pravice;
- pozitiven odnos;
- v marsikateri istospolni družini je otrok deležen boljše vzgoje.

Odgovora, ki bi vključeval več različnih stališč, ni bilo.

Pričakovala sem različne odgovore, saj se vprašanja tičejo vsakega posameznika, ne glede na poklic, ki ga opravljajo. Rezultati kažejo, da ima polovica anketirank nevtralna stališča glede istospolnih družin, druga polovica pa se dokaj sorazmerno deli na negativna in pozitivna stališča. Če sklenem, imajo anketiranke povprečno nevtralna stališča glede istospolnih družin.

Hipotezo (Predvidevam, da so si stališča vzgojiteljic o istospolnih družinah različna tako kot med drugimi posamezniki. Stališča se namreč tičejo vsakega posameznika in v tem primeru gre zgolj za stališče o istospolnih družinah, brez povezave s poklicem vzgojiteljice predšolskih otrok.) potrjujem, saj so se stališča izkazala za osebna in ne v povezavi s poklicem, ki ga anketiranke opravljajo. Zanimivo je, da so nekatere anketiranke navedle tudi negativna stališča, ki naj bi bila družbeno manj sprejemljiva.

12.3 Kakšna stališča in mnenja o vključevanju tematike družine in istospolnih družin v letni delovni načrt in posledično v dejavnosti imajo vzgojiteljice vrtcev občine Nova Gorica?

Graf 2: Mnenja vzgojiteljic predšolskih otrok vrtcev občine Nova Gorica o tem, ali je primerno vključevanje tematike družine v letni delovni načrt vrtca

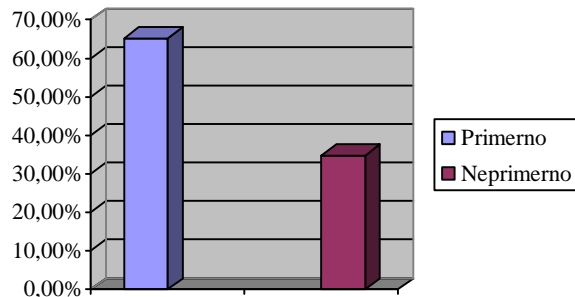
Znotraj tega raziskovalnega vprašanja sem ugotavljala, ali se vzgojiteljicam zdi primerno ali neprimerno vključevanje tematike družin v letni delovni načrt vrtca. Na vprašanje je odgovorilo le 26 anketirank. Od tega so vse navedle, da se jim vključevanje tematike družine v letni delovni načrt zdi primerno. Ob tem so navajale razloge zakaj se jim zdi primerno:

- ker otroci izhajajo iz dvospolnih družin;
- družina je otrokom znana, jim je blizu, jo doživljajo;
- ne vidim, zakaj bi bilo neprimerno;
- ker s tem živimo in ker se bodo otroci srečevali s tem;
- tako se otroci seznanjajo z različnostjo po spolu, rasi, običajih, navadah;
- otrok se rad pogovarja o svoji družini;
- družina je prva skupina, ki ji otrok pripada, pomembno je sodelovanje vrtca z družino;
- tematika, ki je stalno aktualna;
- krepitev lastne identitete.

Rezultat dokazuje, da sem dobro predvidevala, zato hipotezo (Glede vključevanja teme družine predvidevam, da vzgojiteljice nimajo večjih težav ter da temo večkrat vključijo v dejavnosti, saj je pozitivno sprejeta s strani staršev in drugih ljudi.) potrjujem. Anketiranke so različno utemeljile svoje mnenje, pa vendar so vsi odgovori strmeli k primernosti vključevanja omenjene tematike. Menim, da je večini vzgojiteljem, staršem in ostalim, ki se ukvarjajo s predšolsko vzgojo samoumevno, da se v vrtcu otrokom kaj pove na temo družine

ter da to ne predstavlja kakšnih problemov in neodobravanj. To dokazuje tudi rezultat tega raziskovalnega vprašanja.

Graf 3: Mnenja vzgojiteljic predšolskih otrok vrtcev občine Nova Gorica o tem, ali je primerno vključevanje tematike istospolnih družin v letni delovni načrt vrtca

Znotraj tega raziskovalnega vprašanja sem tudi ugotavljala, ali se vzgojiteljicam zdi primerno ali neprimerno vključevanje tematike istospolnih družin v letni delovni načrt vrtca. Na vprašanje je odgovorilo le 23 anketirank. Od tega se 15 (65,2 %) anketirankam zdi vključevanje omenjene tematike primerno, 8 (34,8 %) anketirankam pa neprimerno. Na vprašanje ni odgovorilo 14 anketirank, kar dokazuje zelo majhen odziv pri tem vprašanju. Anketiranke, ki se jim tematika zdi primerna za vključevanje v letni delovni načrt, so svoj odgovor utemeljile:

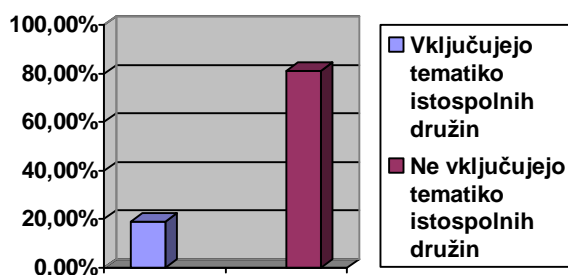
- ne vidim, zakaj bi bilo to neprimerno;
- s tem živimo, otroci se bodo vse življenje srečevali s tem;
- v poenostavljeni obliki se otroku lahko predstavi tudi drugačne družine;
- živimo v demokratični in odprti družbi, v prihodnosti bo tudi več otrok iz istospolnih družin vključenih v vrtce;
- zaradi razumevanja tematike in odnosov družin;
- ker je to aktualna problematika;
- otroci morajo razumeti, da se tudi v takih družinah imajo radi;
- če imamo v skupini tak primer, je primerno, da tudi to temo obdelamo;
- prav je, da otroke ozavešimo, da se ne počutijo manjvredne, če prihajajo iz istospolnih družin;
- ker so tudi ti del našega življenja;
- da otrokom širimo obzorja.

Anketirankam, ki se zdi vključevanje omenjene tematike neprimerno, pa so svoj odgovor utemeljile:

- otroci so še majhni in ne razumejo, če sami ne izkusijo;
- tema je primerna za otroke, ki so osebnostno zreli;
- zakaj bi to poudarjali;
- otroci težje dojemajo stvari, ki niso vsakdanje;
- tematika je zelo občutljiva, zato je primerno, a ostaja v zasebnosti;
- jaz bi s to tematiko še počakala, da stvari v družbi bolj dozori.

Rezultat me je presenetil. Pričakovala sem, da bo večina menila, da vključevanje omenjene tematike ni primerno, izkazalo pa se je, da večina anketirank, ki so odgovarjala na vprašanje meni, da je primerno. Hipotezo (Vzgojiteljice pa v večini ne razmišljajo o tem, kako bi vpeljale temo istospolnih družin v vrtec. Tema je za večino še vedno občutljiva, po drugi strani pa se najdejo mnenja, da tema ne spada v vrtec. Tiste vzgojiteljice, ki menijo, da je tudi v vrtcu treba spregovoriti o homoseksualnosti, zaradi drugih mnenj in zunanjih pritiskov verjetno nimajo poguma, da bi prebile led.) torej zavračam. Iz tega lahko sklenem, da so vzgojiteljice v vrtcih občine Nova Gorica dokaj na tekočem z informacijami o omenjeni tematiki, saj bi drugače bil rezultat raziskave verjetno bolj negativno nastrojen glede vključevanja tematike istospolnih družin v vrtece.

Zanimalo me je tudi, če tematiko istospolnih družin vključujejo v vrtcih občine Nova Gorica.

Graf 4: Vključevanje tematike istospolnih družin v vrtcih občine Nova Gorica

Rezultat kaže, da 7 (18,9%) anketirank tematiko istospolnih družin vključuje v vrtec, preostalih 30 (81,1%) anketirank pa tematike ne vključuje.

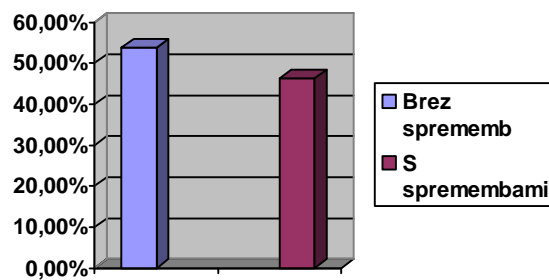
Anketiranke, ki tematiko vključujejo, so navajale tudi načine vključevanja tematike istospolnih družin v vrtec:

- vedno, ko se pogovarjamo o družini, omenimo tudi take družine, in ne dajemo prednosti družinam s heteroseksualnim parom in ne družini s homoseksualnim parom. Vse je družina;
- vključimo, če se pojavijo vprašanja na to temo ali ob zgodbah, ki so jih otroci zasledili v otroški reviji;
- vključujemo s pogovorom, fotografij, sestavljanj (otroci poljubno sestavljajo družine), otroke informiramo, da obstajajo različni tipi družin, ter da ni družina samo mama, oče in otrok, saj veliko otrok tega nima in ga s tem ne želimo označevati;
- če so otroci starejši temo vključujemo pogosto, priložnostno, ko se pokaže primer, težava,
- ko se pogovarjamo obravnavamo družine pri nas v Sloveniji in po svetu: kakšni smo, kako in kje živimo;
- temo vključimo posredno v smislu, da ne obstajajo samo klasične družine in da je oblik več;
- temo vključimo s kakšno prebrano knjigo, ki o tem govori, teme ne vključujemo pogosto.

Pričakovala sem tak rezultat, zato hipotezo (Domnevam, da imajo vzgojiteljice do teme homoseksualnosti in istospolnih družin različne pristope. Verjetno je peščica vzgojiteljic, ki temo vključujejo eksplicitno (načrtovanje dejavnosti v vrtcu) pa tudi implicitno (zavestno ravnanje vzgojiteljice z namenom, da se ne širi družbenih predsodkov, stereotipov in diskriminacije), saj sta ta dva načina nekako načrtovana s strani vzgojiteljice, kar pa v praksi ni zasledujoče. Velika večina vzgojiteljic pa verjetno ignorira to temo in se pretvarja, kot da ne obstaja. Druge vzgojiteljice pa morda čakajo na priložnost, da se tema sama pojavi (npr. želja staršev, nadrejenih, aktualna tema, otrok v skupini iz istospolne družine ...).) potrjujem. Tiste anketiranke, ki tematiko vključujejo, pa jo vključujejo večinoma načrtno s pomočjo dejavnosti, ki jih načrtujejo. Nekatere tematiko vključujejo tudi posredno, ko se pojavi priložnost. Glede na rezultat, da večina tematike istospolnih družin ne vključuje v vrtec, sem vseeno pozitivno presenečena, da majhen delček tematiko vključuje. Menim, da je to dokaz, da se tematika širi in ni povsem brez vključevanja v vrtece. To je po mojem mnenju dokaj

spodbuden rezultat, ki strmi k izničenju stereotipov in diskriminacije istospolnih parov, družin in njihovih otrok.

12.4 Kako bi se vzgojiteljice vrtcev občine Nova Gorica odzvale na področju načrtovanja dejavnosti, morebitnih sprememb v skupini in izobraževanja glede homoseksualnosti, če bi njihovo skupino obiskoval otrok iz istospolne družine?

Graf 5: Odziv vzgojiteljic predšolskih otrok vrtcev občine Nova Gorica, če bi njihovo skupino obiskoval otrok iz istospolne družine

Znotraj tega raziskovalnega vprašanja sem ugotavljala, ali bi vzgojiteljice kaj spremenile ali ne na področju načrtovanja dejavnosti, izobraževanja, če bi njihovo skupino obiskoval otrok iz istospolne družine. Ugotavljala sem tudi, kaj bi spremenile, če bi se odločile za spremembo ob morebitnem obiskovanju skupine otroka iz istospolne družine. Na vprašanje je odgovorilo 26 anketirank. Od tega je 14 (53,8%) anketirank odgovorilo, da bi ob obiskovanju skupine otroka iz istospolne družine nadaljevale brez sprememb, 12 (46,2%) anketirank pa bi kaj spremenile, če bi skupino obiskoval otrok iz istospolne družine. Na vprašanje ni odgovorilo 11 anketirank.

Anketiranke, ki bi vnesle spremembo so navajale predloge:

- mogoče bi vključila to temo v dejavnosti, prikazala otrokom tudi ta tip družin;
- prilagodila bi se trenutni situaciji, pristopala do otroka strpno in razumevajoče in to skušala prenesti na ostale otroke;
- pridobiti čim več informacij, kako pravilno reagirati;
- pogovor o tematiki različnih tipov družin bolj podrobno;
- otroka bi sprejela enako kot ostale, brez izpostavljanja, ostalim bi razložila, da obstajajo tudi takšne družine in jih moramo spoštovati, razumeti, biti do njih strpni;

- posvet s pedagoško vodjo, pedagoginjo, ravnateljico, svetovalno delavko;
- povabila bi družino, da bi ostali otroci spoznali, da je takšna družina tudi normalna, vključila bi kakšno zgodbo;
- pripravila bi se na pozitiven način;
- načrtovala bi zaposlitve s to tematiko;
- skušala bi ravnati strokovno, s starši bi vzpostavila naraven odnos;
- pozanimala bi se pri nadrejenih, nato bi se izobraževala;
- spregovorila bi v skupini.

Med odgovori anketirank, ki so navedle, da ne bi vnašale sprememb, pa izpostavljam dva odgovora, ki se mi zdita pomembna za interpretacijo tega raziskovalnega vprašanja. Oba odgovora izražata razgledanost na področju istospolnih družin, za kar menim, da je to dober znak, ki je usmerjen v pozitiven odnos do istospolnih družin in njihovih otrok.

Anketiranki navajata:

- enako kot do sedaj, saj se že sedaj trudim ne omejevat otrok in se odprto pogovarjat o tem;
- težava so starši in otroci, ki jim pravimo normalni, ti so polni predsodkov in stereotipov.

Anketiranke, ki bi nadaljevale brez sprememb so navajale:

- ne bi poudarjala;
- ne bi namenjala pozornosti;
- načrtovala bi dejavnosti kot vedno, otroka ne bi izpostavljala;
- otroka bi sprejela kot vse ostale;
- ne potrebujem dodatnega izobraževanja;
- upam, da mi ne bo treba govoriti o dveh očetih;
- nisem še razmišljala;
- vedla bi se povsem normalno.

Pričakovala sem podoben rezultat, zato hipotezo (Če bi skupino v vrtcu obiskoval otrok iz istospolne družine, bi se vzgojiteljice verjetno odzvale različno. Nekatere bi to mogoče sprejele kot izziv (se dodatno izobrazile, prebrale nekaj literature na to temo, iskale rešitve in nove možnosti za popestritev dejavnosti v vrtcu ipd.), druge pa kod breme (morda zaradi strahu pred mnenjem staršev in drugih bi verjetno tematiko izpustile). Predvidevam, da je

odziv precej odvisen od posameznikovega stališča glede istospolnih družin in homoseksualnosti.) potrjujem. Razvidno je, da bistvenega odstopanja med obema kategorijama ni. V hipotezi št. 5 sem zapisala, da je rezultat 4. raziskovalnega vprašanja verjetno odvisen od stališč vzgojiteljic glede istospolnih družin. Če primerjam rezultate 2. in 4. raziskovalnega vprašanja lahko sklenem, da so rezultati dokaj povezani. Pri obeh rezultatih je zaslediti povprečno stanje, ki se giblje nekje pri 50%. Kljub temu, da je vzorec majhen, menim, da nam odgovori anketirank veliko povedo o razgledanosti vzgojiteljic na področju istospolnih družin. Podani so odgovori, ki so dokaj utemeljeni in dobro argumentirani.

13 ZAKLJUČEK

Namen diplomske naloge je bil pridobiti informacije o stališčih vzgojiteljic predšolskih otrok vrtcev občine Nova Gorica glede istospolnih družin, vključevanja tematike družin in istospolnih družin v vrtce ter reagiranja ob morebitnem obiskovanju otroka v vrtcu, ki prihaja iz istospolne družine. S pomočjo anonimnih anketnih vprašalnikov, ki sem jih razposlala po vrtcih občine Nova Gorica, sem prišla do naslednjih rezultatov.

V letnih delovnih načrtih vrtcev je zaslediti poudarek na vključevanju tematike družine. Ni pa iz njih razvidno, ali znotraj tega vključujejo tudi tematiko istospolnih družin. Vzgojiteljice vrtcev občine Nova Gorica imajo predvsem nevtralna stališča glede istospolnih družin, saj je polovica odgovorov kategorizirana v nevtralno kategorijo, druga polovica pa se sorazmerno deli na negativna in pozitivna stališča. Vse anketiranke menijo, da je vključevanje tematike družin v vrtce primerno. Večini anketirank se zdi vključevanje tematike istospolnih družin primerno, dobri tretjini pa se zdi neprimerno. Kljub temu pa večina vzgojiteljic tematike istospolnih družin ne vključuje. Če bi skupino v vrtcu obiskoval otrok iz istospolne družine, bi vzgojiteljice reagirale različno. Približno polovica bi jih nadaljevala brez sprememb, druga polovica pa bi pri svojem delu vnesla spremembe v prid otroku, ki prihaja iz istospolne družine in ostalim otrokom.

Ob pregledu rezultatov ocenjujem, da se vzgojiteljice vrtcev občine Nova Gorica glede negativnih in pozitivnih stališč o istospolnih družinah in vključevanju tematike istospolnih družin gibljejo nekje na polovici. Zaslediti je tako odobravanje kot tudi neodobravanje

istospolnih družin in vključevanje tematike istospolnih družin. Menim, da je iz rezultata zelo očitno razvidno, da kljub strinjanju z vključevanjem tematike istospolnih družin vzgojiteljice te tematike ne vključujejo v vrtec. Razlog za to so verjetno prav zunanji pritiski. Družba, mediji, stereotipi in predsodki v tem primeru omejujejo svobodno in ustvarjalno delo vzgojiteljic.

Slabost te raziskave je razmeroma majhna odzivnost (48,1%). K temu je verjetno pripomogel termin, ko sem anketne vprašalnike posredovala. Bil je namreč čas zaključevanja šolskega leta, ko so vzgojiteljice verjetno osredotočene na druge stvari in jim je izpolnjevanje anketnega vprašalnika v napoto. Odzivnost je bila slaba verjetno tudi zaradi izbrane teme diplomske naloge. Pojavila se je namreč težava pri eni od ravnateljic. Kljub njenemu neodobravanju izbire teme diplomske naloge pa je dala dovoljenje, da se anketne vprašalnike lahko razdeli vzgojiteljicam. Sklepam, da je njeno neodobravanje pripomoglo k zelo slabi odzivnosti. Domnevam pa tudi, da so vzgojiteljice, ki anketnih vprašalnikov niso izpolnile, dokaj negativno naravnane glede homoseksualnosti in istospolnih družin. Homofobija oz. nelagodje ob temi se kaže tudi z molkom, ko se pojavi pogovor ali podobna situacija, ko gre za temo homoseksualnost. Vsekakor pa tega ne morem trditi, saj nimam dokazov, zakaj več kot polovica vzgojiteljic ni sodelovalo.

Predlog za nadaljnje raziskovanje je, da bi v neki podobno obširni občini izvedli takšno raziskavo, nato pa rezultate primerjali med seboj. Tako bi morda identificirali kakšne temeljne razlike ter jih povezali z nekimi vzroki, običaji, strukturi občine (npr. če neko občino sestavlja podeželje, drugo pa urbano okolje), okolje, ipd.

Z diplomsko nalogo sem spoznala, da je najlažje soditi s pomočjo stereotipov in predsodkov, ki so zakoreninjeni v nas, saj so že nekako "določeni" in nam zato ni potrebno razmišljati s svojo glavo. Informacije in znanje, ki sem jih pridobila, so me spodbudili k razmišljanju v smeri izključevanja stereotipov in pomembnosti spoštovanja tistih, ki jih še vedno obravnavamo kot drugačne. V času pisanje diplomske naloge sem spremenila kar nekaj stališč o homoseksualnosti, istospolnih družinah in na splošno o bistvu ideala. Menim, da nekateri ideali in vse kar je stereotipizirano zelo negativno vpliva na odnose med ljudmi, saj sodimo ljudi po nečem, kar je izmišljeno, torej neresnično in omejevalno. Upam, da sem s to diplomsko nalogo nekemu razširila obzorje ali pa vsaj pripomogla k temu, da pričnemo razmišljati na svobodnejši način.

LITERATURA

Bajec, A. idr. (2000). Slovar slovenskega knjižnega jezika (online). (citirano 24. 5. 2013).

Dostopno na naslovu: [http://bos.zrc-](http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=homoseksualnost&hs=1)

[sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=homoseksualnost&hs=1](http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=homoseksualnost&hs=1)

Bajec, A. idr. (2000). Slovar slovenskega knjižnega jezika (online). (citirano 17. 6. 2013).

Dostopno na naslovu: [http://bos.zrc-](http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=norma&hs=1)

[sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=norma&hs=1](http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=norma&hs=1)

Furlan, N. (2006). Manjkajoče rebro: ženska, religija in spolni stereotipi. Koper. Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče.

Gostečnik, C. (1999). Srečal sem svojo družino. Ljubljana. Brat Frančišek: Frančiškanski družinski center.

Haralambos, M. in Holborn, M. (2001). Sociologija: teme in pogledi. Ljubljana. DZS.

Kuhar, R. idr. (2011). Obrazi homofobije. Ljubljana. Mirovni inštitut.

Kuhar, R. (2001). Mi drugi: oblikovanje in razkritje homoseksualne identitete. Ljubljana. ŠKUC.

Kuhar, R. (2009). Na križiščih diskriminacije: večplastna in intersekcijska diskriminacija. Ljubljana. Mirovni inštitut.

Lokar, D. (2012). Istospolno starševstvo. Diplomsko naloga, Ljubljana. Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.

Marinček, A. (2000). Vzgoja za družino, osebnostna vzgoja, vzgoja za življenje. Celje. Cilian.

Pan, M. (2007). Ljubezen je ljubezen: priročnik za učenje in razumevanje človekovih pravic na osnovi spolne identitete ter spolne usmerjenosti. Ljubljana. Amnesty International Slovenije.

Pirnar, M. (2006). Tok/protitok. Ljubljana. Škuc.

Proti kulturi; Nove družine - nove stare ideologije? (2002). Ljubljana. Študentska organizacija Univerze v Ljubljani.

Renner, T. idr. (2006). Družine in družinsko življenje v Sloveniji. Koper. Univerza na Primorskem.

Renner, T. idr. (1995). Družine: različne – enakopravne. Ljubljana. Vitrum.

Tomori, M. (1994). Knjiga o družini. Ljubljana. EWO.

Verbinc, F. (1968). Slovar tujk. Ljubljana. Cankarjeva založba.

Vse kar zanima...starše lezbijk, gejev, biseksualcev in biseksualk (2011). Ljubljana. Društvo Dih.

Zaviršek, D. in Sobočan, A. (2012). Mavrične družine grejo v šolo: perspektive otrok, staršev in učiteljic. Ljubljana. Fakulteta za socialno delo.

Žerovnik, A. idr. (1998). Družina – šola. Ljubljana. Pedagoški inštitut.

PRILOGE

Anketni vprašalnik za vzgojiteljice predšolskih otrok

Spoštovani!

Sem Maja Benko, absolventka Pedagoške fakultete v Ljubljani, smer predšolska vzgoja. Za diplomsko nalogo *Istospolne družine kot tematika v vrtcih občine Nova gorica* potrebujem Vaše odgovore na anketna vprašanja. Prosim Vas, da si vzamete nekaj časa in odgovorite na zastavljena vprašanja. Prosim, da odgovarjate iskreno in ne v stilu družbenih pričakovanj. Anketa je anonimna in namenjena raziskovalnemu delu za pripravo diplomske naloge. V diplomu bodo predstavljene le številke, nikakor pa ne osebe ali imena vrtcev. Če Vas tema zanima in bi želeli na to temo še kaj sporočiti, povedati, izraziti, mi lahko sporočite, da se dogovorimo za intervju. Zahvaljujem se vam vnaprej za izpolnjen in vrnjen anketni vprašalnik.

Stališča in subjektivno mnenje vzgojiteljic vrtcev občine Nova Gorica

1. Spol:

- a) ženski   b) moški

2. Starost: ___ let.

3. Dokončana izobrazba: _____

4. Koliko časa že opravljate delo vzgojiteljice predšolskih otrok?

_____

5. Kje ste preživeli otroštvo (do 18. leta)?

- a) na podeželju/ na vasi   b) v mestu/ v urbanem okolju

6. V kakšni družini ste odraščali?

- a) v jedrni družini (dvostarševski družini, enostarševski družini)
b) v razširjeni družini (vertikalno; stari starši, horizontalno; tete in strici), v razpršeni razširjeni družini (geografsko ločene družine, ki vzdržujejo stike in si nudijo oporo)
c) v reorganizirani družini (dopolnjeni družini, življenje v skupnostih, reorganizirani družini istospolnih partnerjev)

7. Kaj je za Vas družina, kaj vam pomeni, kako si družino predstavljate, kako bi sami opisali družino?

---

8. Trditev, s katero se strinjate označite s kljukico, trditev, s katero se ne strinjate označite s križcem.

- a) Spol je predvsem biološka danost.
- b) Obstajata le moški in ženski spol.
- c) Pravi moški naj bi bil močan, odločen, samozavesten, zaščitniški, prava ženska pa naj bi bila prijazna, mila, nežna, ustrezljiva.
- d) Delitev na moška in ženska dela je znak organiziranosti med partnerjema in ne znak stereotipizirane delitve dela.

9. Na kaj pomislite ob besedi homoseksualnost? Kakšen je Vaš odnos do homoseksualnosti?

---

10. Opišite stališča o homoseksualnosti, o katerih ste brali, pa so Vam posebej ostale v spominu.

---

12. Ali so homoseksualci po Vašem mnenju upravičeno zatirani in nesprejeti s strani družbe, ali bi jih po vašem mnenju morala družba sprejeti medse? Zakaj?

---

13. Ste že kdaj slišali za homofobijo? Če ste odgovorili z DA, na kratko opišite kaj veste o homofobiji.

---

14. V Sloveniji so tudi istospolne družine. Kakšno je Vaše stališče do njih? Obrazložite Vaš odgovor.

---

15. Trditev, s katero se strinjate označite s kljukico, trditev, s katero se ne strinjate označite s križcem.

- a) Za istospolne družine bi morale veljati enake pravice, kot za ostale družine.
- b) Istospolno usmerjeni starši svoje otroke neustrezno vzgajajo in niso dober zgled svojim otrokom.
- c) Pri otrocih iz istospolnih družin je več možnosti, da bodo tudi oni istospolno usmerjeni, kot pa njihovi vrstniki.
- d) Za zdrav razvoj otrok je pomembnejša kvaliteta procesov znotraj družine, kot pa struktura družine.
- e) Tema istospolne družine sodi tudi v vrtec in ne le v srednjo šolo.

16. Ali v Vaši skupini vključujete v dejavnosti tematiko družin? _____

Če ste odgovorili z DA, na kakšen način in kako pogosto to temo vključujete?

---

17. Če vključujete temo družine, vključujete poleg tega tudi temo istospolnih družin?

_____

Če ste odgovorili z DA, na kakšen način in kako pogosto to temo vključujete?

---

18. Zakaj je po Vašem mnenju primerno ali neprimerno vključevanje tematike družin v LDN vrtca in posledično v dejavnosti?

---

19. Zakaj je po Vašem mnenju primerno ali neprimerno vključevanje tematike istospolnih družin v LDN vrtca in posledično v dejavnosti?

---

20. Ali je kdaj Vašo skupino obiskoval otrok iz istospolne družine? _____

Če ste odgovorili z DA, kaj ste pri svojem delu spremenili (npr. vključevanje teme homoseksualnost in istospolne družine, pregled literature na ustrezno tematiko)?

---

21. Če niste še imeli zgoraj opisane izkušnje, kako bi se odzvali na področju načrtovanja dejavnosti, morebitnih sprememb v skupini, in izobraževanju glede homoseksualnosti, če bi Vašo skupino obiskoval otrok iz istospolne družine?

Hvala za sodelovanje in lep pozdrav!